

ЛИЦАРІ ЗРАДИ

НОТАТКИ ПРО РАЛЕНРОДИЗМ, ЙОГО АГЕНТУРУ ТА АПОЛОГЕТІВ В
УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ Й КРИТИЦІ

СТАТТЯ ПЕРША

„Вільним лицарям, мовив, вільно вибрати зброю,
І на полі відкритому битись рівними силами.
Ти ж невірний: єдина зброя невірників є зрада.
Залишайся ще і перейми у німців військову науку.
Намагайся ввійти їм у довіру. І отім побачим, що
робити¹.
(„Князь Валленрод“. Поезії Алама Міцкевича,
том другий, ст. 221. Варшава, 1888 р.).

ВСТУП

Пролетаріат та колгоспне селянство — радянської України, здійснюючи настанови партії, домоглися величезних успіхів на всіх ділянках соціалістичного будівництва, як за попередні роки, так особливо першого року другої п'ятирічки.

Для радянської України в боротьбі за соціалізм чи не найхарактернішим був 1933 рік.

„Ще недавно сільське господарство радянської України перебувало в стані прориву; у колгоспах, земельних органах, на ряді діляниць культурного й господарського будівництва орудували шкідники, контрреволюціонери, націоналістичне охвістя білогвардійщини, петлюрівщини, дворушники з партійним квитком у кишені.

Використовуючи притуплення більшовицької пильності з боку КП(б)У, керовані імперіалістичними інтервентами, вони працювали над тим, щоб відірвати радянську Україну від великого Союзу радянських республік, перетворити її в колонію польського або німецького фашизму і тим самим ослабити центр світової пролетарської революції“ (З привітання листопадового пленуму ЦК КП(б)У тов. Сталіну).

Якраз притуплення більшовицької пильності, послаблення настану проти класових ворогів дало можливість останнім боротися проти диктатури пролетаріату і шкодити трудящим

¹ Переклад тут і далі скрізь — дослівний.

України на цілому ряді ділянок економічного і культурного будівництва.

Безпосередня допомога та вказівки ЦК ВКП(б) і т. Сталіна, зміцнення керівництва української парторганізації і в першу чергу присилка на Україну т. Постишева, нова рішуча атака проти агентури імперіалістів — все це дало величезні наслідки в господарсько-політичному житті радянської України, зокрема у зростанні української радянської культури, „національної формою соціалістичної змістом“.

„Саме більшовицькі темпи індустріалізації й колективізації, здійснювані партією в нещадній боротьбі з класовим ворогом і його опортуністичною агентурою, створювали міцну базу для невиданого ще в історії народів, що були пригноблені, зросту української радянської культури...“

Досягнуто невиданого розвитку української преси, науки, літератури, мистецтва“... (з резолюції листопадового пленуму ЦК КП(б)У).

Але цих досягнень Радянська Україна домоглася тільки завдяки ліквідації куркульства як класу на основі суцільної колективізації, завдяки розгрому найрізноманітніших груп і групочок українських націоналістів, великодержавних шовіністів, німецьких і польських фашистів і всієї агентури міжнародного імперіалізму, що з'єдналися на спільній платформі боротьби за відрив радянської України від СРСР, перетворення її на колонію капіталізму і початку наступу на СРСР.

Національно-культурне будівництво та окремі його ділянки були важливим фронтом боротьби.

„Контрреволюційні елементи, через послаблення більшовицької пильності партійних організацій, при потуранні, а іноді й допомозі деяких „комуністів“, розставляли свої сили для організації саботажу й шкідництва і, користуючися прапором українізації, здійснювали буржуазно-націоналістичні методи взаємного відчуження трудящих різних націй і розпалювання національної ворожнечі. Утворилися цілі гнізда контрреволюційних дворушників у ряді наркоматів (Наркомос, Наркомзем, Наркомюст), у наукових установах (Всеукраїнська асоціація марксо-ленінських науково-дослідних інституцій, Сільсько-господарська академія, Інститут шевченкознавства) і навіть у партійному керівництві окремих районів“ (З резолюції).

Через послаблення більшовицької пильності цілої КП(б)У в боротьбі проти українського націоналізму, через те, що „проглядили оформлення нового націоналістичного ухилу в лавах партії, очолюваного М. О. Скрипником“ (з резолюції), ряд ділянок соцбудівництва зазнав шкідницької роботи ворогів.

На фронті національно-культурного будівництва, українські націоналісти використовуючи націоналістичні теорії Скрипника, створили надійні позиції, з яких всілякими засобами намагалися домогтися своєї мети — повалення радянської влади.

Відкриті контрреволюційні виступи, замасковане дворушництво, шпигунство, провокації — увесь арсенал подібної зброї було мобілізовано проти диктатури пролетаріату.

Українські націоналісти як зброю для боротьби з радянською владою, обрали літературу та мистецтво.

Листопадовий пленум ЦК відзначив:

„При значному рості української радянської літератури і письменницьких кадрів, на цьому фронті особливо виразно виявився вплив буржуазно-націоналістичних елементів та їхньої агентури в партійних лавах.

Націоналістичні ідеї протягом ряду років проводилися старим керівництвом театру „Березіль“.

Це керівництво, як і утворена свого часу Шумським і підтримувана Скрипником літературна група „Вапліте“ (Вільна академія пролетарської літератури), проводили лінію на відрив української літератури, мистецтва, всієї культури від пролетарської культури руського робітничого класу, увесь час проводило орієнтацію на буржуазно-капіталістичний світ“ (3 резолюції).

Увесь час фронт літератури й мистецтва був за арену жорстокої класової боротьби. Починаючи з повалення влади буржуазії, від часів військового комунізму і до наших днів, вороги завжди намагалися використати цей фронт, захопити його в свої руки.

З перших років громадянської війни і після розгрому української буржуазії провадилася боротьба українських націоналістів за захоплення в свої руки керівництва літературою та мистецтвом. То виступаючи відкрито, то пересходячи в підпілля, вони використовували найрізноманітніші форми, залежно від того, як партія і трудящі боролися проти них.

За роки славетної боротьби КП(б)У на чолі з т. Кагановичем проти українських націоналістів їхню агентуру — хвильовизм і шумськізм — було розгромлено, але за останні 1931-32 роки було притуплено класову більшовицьку пильність і ворог на окремих ділянках почав виступати із підпілля.

В доповіді на зборах харківського партактиву 9 липня 1933 р. секретар ЦК КП(б)У т. Попов про фронт літератури говорив:

„Це у нас важливіша ділянка. Хіба демонстративне самогубство Хвильового не є новий доказ того, як буржуазно-націоналістичні впливи діяли на наших письменників. А те, що Яловий, колишній редактор „Червоного шляху“, колишній голова, „Вапліте“, яка в свій час була створена з ініціативи Шумського, опинився в лавах зрадників і дворушників, — хіба це не серйозне застереження для наших письменників, які ряд років працювали з ним і не зуміли викрити його дворушництва. А хіба це випадково, що за останні роки, коли основні сили української контрреволюції все більш орієнтувалися передусім на німецький фашизм, деякі... письменники обрали

собі найпривабливіших героїв із фашистського табору. Візьміть „Вальдшнепи“ Хвильового, візьміть „Патетичну сонату“ Кулша.

Протягом довгих років Винниченко культивував в українській буржуазній літературі дворушництво, лож, обмач, зраду, продажність, ставлячи їх буквально на п'єдестал. Хіба це не мало свого впливу на викритих тепер дворушників?

Я повинен відзначити тут, що не менший вплив у буржуазній літературі Західної України й досі має стара поема польського письменника Адама Міцкевича „Конрад Валленрод“, що її герой, який керувався девізом „зброя раба—є зрада“, який пробрався за допомогою обману в табір ворога й досяг своєї мети—знищення ворога, поставлений на п'єд стал національного героя, визволителя своєї країни“ (З вис упу).

Звичайно, що тепер до прізвищ Ялового та Хвильового можна додати Досвітнього, Пилипенка, Ірчана, Гжицького, Загоруйка, Ткачука, і багатьох фашистських письменників та критиків (Річицький, Десняк, Березинський, ціла зграя літературознавців з ВУАНу та Інституту Шевченка й інших). Ми на них зупинимося в дальшому викладі. На аналізі творів основних цих „героїв“ доведемо, як вони використовували літературу під девізом валленродизму, схарактеризованого наведеним уривком т. Попова, як націоналістичну літературу „викривала“ і наша критика. Особливо як „моталися“ на літературному фронті найстаріший зовк валленродизму, відомий Винниче ко, „цей класичний тип дворушника і лицеміра“ (Попов) та його спільники в літературі й критиці.

Щоб перейти до цього, коротко зупиняємося на розгляді твору „Конрад Валленрод“ А. Міцкевича, тоді стануть зрозуміліші методи, запозичені українськими націоналістами у Міцкевича. Потрібно також з'ясувати, чому саме українські націоналістичні письменники за програму своєї боротьби взяли ідеї твору Міцкевича.

І. АВТОР „ПОЕЗІЇ ЗРАДИ“

136 років тому, тобто 4 січня 1798 року в небагатій родині литовського шляхтича народився А. Міцкевич. Це було на четвертий рік після розділу Польщі між Російською імперією, Німеччиною та Австрією.

Польські буржуазні конституціоналісти, широкі маси дрібної буржуазії, що підтримували буржуазний рух, очолюваний Костюшком, зазнавши поразки, не залишили надії на нову акцію боротьби проти загарбників і почали шукати нові засоби боротьби. Молода польська буржуазія, середня шляхта чекали нагоди, яку можна б використати для боротьби за визволення Польщі. Така нагода наступила з наполеоновськими завойовницькими походами та початком боротьби його проти

Російської імперії, що загрожувала новій великій імперії Наполеона, вірніше французькому торговельному капіталу та вільній конкуренції.

Щоб створити аванпост проти могутньої деспотії, постійної загрози Європі, 1807 року створюється велике герцогство Варшавське з населенням близько двох з половиною мільйонів чоловіка.

Наполеонівські дипломати написали для нової держави конституцію, посадили на престол князем саксонського курфюрста і широко афішували гасла французької революції (рівність усіх громадян перед законом), а польському сеймові наказали виголосити волю селянству (звичайно без землі, земля залишилась у поміщиків).

З одного боку селянин був „вільним“ і йшов до поміщика наймитувати. З другого боку, поміщики, користуючись війнами і потребою для них хліба, поширювали засіви, „пожирали“ слабіших, швидко наживалися (дешевих робочих рук було досить).

І нарешті експлуатація поміщиками селян примушувала останніх наповнювати лави наполеонівських армій для боротьби... за республіку польських поміщиків та молоді буржуазії.

Міцкевичу було тринадцять років, коли через Віслу переходили наполеонівські армії, а сам Бонапарт їхав у синьому польському мундирі...

З походом на Москву, з розгромом Російської імперії польська аристократія і буржуазія зв'язувала надії на поширення держави.

Але 1813 року, женучись за французькою розбитою армією, руське військо було вже у Варшаві. Незабаром помітився розкол і серед польських пануючих класів. Молода буржуазія відкрито симпатизувала буржуазній революції, а аристократія, налякана „духом Європи“, йшла на спілку з Олександром, а потім з Миколою I, тільки б не з польською „черню“.

Як 1812 року з заходу в синьому мундирі в'їздив Наполеон, так 1815 року із сходу до Варшави в синьому мундирі в'їхав Олександр для „улаштування“ польських державних справ.

Саме в цей час 17-річний Міцкевич вступив до віленського університету, де серед польсько-литовського студентства, незадоволеного політичним становищем, країни створюється низка організацій. Організації зовні були суто-учбовими товариськими, а насправді ними керували серйозні конспіративні центри молоді буржуазії, які готували боротьбу за об'єднання Польщі.

Зв'язків з революційно-аматорськими гуртками Міцкевич не поривав увесь час перебування в університеті, а по закінченні його, почавши працювати викладачем, будучи молодим поетом, посилює свою патріотичну роботу.

1823 року під час розслідування справ „про всі таємні товариства і спілки“ Міцкевича разом з сотнею молодих поляків було заарештовано і ув'язнено.

У в'язниці, до якої запровадив поета імператорський комісар Новосельцев, замість м'якого лірика Густава, схарактеризованого в автобіографічній поемі „Дзяди“, народжується „Конрад“.

Вже згодом, перебуваючи в еміграції у Франції, Міцкевич писав: „1-го листопада 1823 р. вмер Густав і народився Конрад“. Отже юнацькі шукання закінчилися вступом до школи борців за буржуазне відродження Польщі.

Друзі „вигородили“ Міцкевича з процесу. Професор віленського університету Лелевель в майбутньому один з керівників польських повстанців, взяв молодого поета на поруки 21 квітня його було звільнено з в'язниці, але 22 жовтня Міцкевичу було наказано: негайно виїхати до Петербургу під конвоем жандармів.

Ім'я пета було вже відоме в Росії; петербурзькі опозиційні урядові гуртки зараз же „полонили“ Міцкевича. Він зв'язується з декабристами та співчуваючими їм, в тому числі з Пушкіним.

Націоналістичні кола Польщі-Литви (перші часи) були стурбовані пошаною і увагою до їхнього героя. Вони почали навіть пострікати його за зраду. Але цей „зрадник“ відповідав досить таємними натяками про те, що тут, у Росії, він навчився бути майже розумним, що його поріднення з руськими друзями — тільки тактика.

Там, у ворожому для себе таборі, блищучи талантом, захожуючи великосвітських красунь, уже ходив у масці Конрад Валленрод. Він, як його ідеал, вважав за потрібне увійти до ворожого табору, одягти на себе ворожу личину, стати „своєю“ людиною, а можливо, навіть стати проводирем, щоб потім знищити ворога.

Міцкевич цю тактику обгрунтував теоретичними шуканнями. Він пророблював твори світової літератури, в яких так чи інакше виставляється проблема зради („Змова Фієска в Генуї“ Шіллера, „Государ“—Маккіавелі тощо).

Твори поета, написані як спогад про перебування в Росії, стверджують, що Міцкевич готувався до боротьби, обравши зброєю—зраду, пропагуючи її в своїх теоріях.

21 лютого 1827 року вийшла поема „Конрад Валленрод“. Пушкін, інші друзі Міцкевича, закордонна преса вихваляли поета як генія. Руська, царська цензура нічого хибного в поемі на перших порах не знайшла. Але польська шляхта зрозуміла поему як заклик до боротьби, і твір пачав набирати в Польщі, Литві широкої популярності.

Кого саме мав на увазі Міцкевич, пишучи Конрада Валленрода—відомо. Цілий ряд громадсько-політичних і особистих

фактів свідчать, що „збірним“ типом Валленрода були ті дрібнобуржуазні і шляхетські елементи Польщі-Литви, до яких належав і поет, а рицарями-хрестоносцями—російський царат деспотизм Романових.

Але як основу, матеріал, канву поет використав легенду про лицарів, чим спочатку обдурив царські цензорські заклади. Отже сам по собі цей факт свідчить, що поет цілком використав зброю раба. Увійшов у довір'я, щоб обдурити ворога.

Це дало змогу авторові видати книжку. Він загравав з Миколою. Передмову до російського видання Валленрода закінчував словами похвали на адресу царя, який „будучи батьком однаково всім забезпечує вільне володіння земними благами“ розкривши свої карти, карти зрадника, раба, Міцкевич згодом кляв руського царя і вихваляв інших коронованих катів, підлабузнюючись до них.

Розглянемо цю „зброю раба — зраду“. Як уже було сказано за основу поеми Міцкевич узяв історичні події, війни хрестоносців, але в такій мірі, щоб заховати за ними справжню мету. Войовничі походи хрестоносців ніби то й були матеріалом, на якому розгортається подія, що відбувається уже сто років після прибуття до Литви німців¹. Вступ до поеми починається так:

Сто років минуло, як орден хрестовий
В крові поганців північних купався.

Лицарі озброєні вищою на той час технікою розгромлюють „диках“ нехристиян литвинів.

---

¹ А. Міцкевич називає свою поему історичною повістю. Насправді вона такою не була. Бо будької історичної послідовності у поемі немає.

Завоювання Литви — тевтонським орденом хрестоносців було тільки зацепкою для антицарської пропаганди.

Ми не можемо в статті широко розглядати той історичний фон, що його використав Міцкевич. У всякому разі, наводячи ряд псевдо-історичних дат і імен Міцкевич ховався за ними, щоб „угрунтувати“ історичність повісті „історичними“ матеріалами.

Опорою феодалізму були поміщики феодали і численні монастирі та монашеські ордени. Ці два „слони“ раннього феодалізму почали захоплювати і експлуатувати країни, ведучи збройну „пропаганду“ християнства.

Першим виникає орден Іоана Іерусалімського (членами цього ордену вважалися іоанітами, потім Родосськими і нарешті мальтійськими лицарями). Потім 1118 р. виник орден тамплієрів (тампе—храм) або храмовиків. 1128 р. тевтонський орден (членами його могли бути тільки німці, деякі політичні засади його копіюють сучасні німецькі фашисти). Нарешті Лівонський орден (1222 р.)—орден Меченосців.

В той час на берегах Немана жили литвини, які були язичниками, і часто робили наскоки на південні володіння різних князів, (і християнських і нехристиянських). На початку XIII сторіччя і почалося захоплення Пруссії німцями тевтонськими хрестоносцями. Місцевих мешканців або вирізували поголовно, або перетворювали на рабів. Щоб закріпитися у завойованих землях лицарі будували міста Марієнбург, Гольцінген, Винадава, Митава і т. д. Багато раз завойовники зазнавали поразок від місцевого населення, але, з'єднуючись з іншими орденами, знову зміцняв свій Пруссаків-литвинів перемогли нові міста, нові кустарно-промислові виробни.

Починається поема оповіданням про дзвони з Марієнбургської вежі, що закликають лицарів для обрання свого gros-майстера. Вже минуло кілька днів у розмовах — кого вибрати. Висовують кандидатуру Валленрода, бо:

В битвах він перший, перший був і на стінах,
Перший він топить поганські човни.

Крім лицарської хоробрості й жорстокості, Валленрод милосердна людина, проста, добра до всіх. Завжди — сумний, невеселий, мало розмовляє. Тільки і розмови, що з стареньким дідком, монахом Альбаном. Помічали лицарі, що Валленрод чогось хвилюється, нервовий, особливо при згадці про „вітчизну“.

В Марієнбургській башті, серед руїн, уже десять років живе невідома жінчина. Її ніхто не знає, не звертали б уваги коли б жінчина ночами голосно не молилася. Своїми молитвами, вигуками жінчина допомогла Валленродові стати gros-майстером ордена. Одної ночі вожді лицарів гуляли біля башти й почули молитви-вигуки до „Конрада“. Старий монах пояснив, що Конрад — ім'я Валленрода. Це було сприйнято як знак божий, і Валленрода обирають gros-майстером.

Тоді старий монах співає пісню про литовську діву, яка рада вітчизни йде на все (до речі — українські Марини та Аглаї і є прототип цього образу).

Валленрод — gros-майстер. Одне його грізне обличчя

наповнює серця ядом надії..
(всі бачать перед собою битви й здобич).

Лицарі в думках уже купують мечі в крові литвинів. Але минають дні, минають тижні, нарешті і цілий рік минув. Валленрод нічого не робить. Литва уже повстала й загрожує нападом. Валленрод починає тероризувати лицарів, карає тих, хто його не слухає. А між тим литвини, що раніше не наважилися підійти до столиці,

Тепер околиці села щонаочі підпалюють
І людей безборонно ловлять по околицях.

А тут якраз вигідний момент для наступу на литвинів. До Литви добирається кримський хан, там руські, поляки тиснуть нарешті Вітольд, скинений з престолу Ягеллоном, іде до лицарів прохати допомоги.

Настав день пагрона¹. З'їхалися всі лицарі, улаштовується велике свято. Конрад закликає лицарів на „пиршество“. Вино полилося, як золоте море. Лицарі невеселі, вони збираються вимагати рішучих дій. А Конрад, не даючи їм змоги почати розмови, запрошує „співця або менестреля“, щоб проспівали

¹ Покровитель ордена.

чи заграли. Він вимагає бойової, пісні, такої, щоб поломеніли груди.

З натовпу виходить старий невідомий прусак чи литвин¹ (Насправді переодягнений монах Альбан) і починає співати пісню, яку давно співав прусакам та литвинам. Старий співак у пісні викладає заклики до боротьби проти... німців. Він співає тих пісень, що раніше були бойовими піснями Литви у боротьбі проти німців.

Князь Вітольд, гетмани, багато лицарів не можуть слухати ворожої пісні й виходять геть, але Валленрод запрошує старого співака співати ще, і старий співає „Пісню Вайделота“.

Ця пісня остаточно викриває старого співака, бо він починає пісню про страждання литвинів, про їхню боротьбу з німцями. Як останні зруйнували країну, як литвини помстяться ворогові. Як колись литвини перемогали німців і палили захоплених у полон.

Одного разу повернулися литвини до Ковно — з багатою добычею. Серед полонених було двоє:

Один молодий і красивий, другий роками згорблений

Ці обидва полонені під час бою втекли від німців. Литовський князь Кейстут допитує полонених, хто вони. Молодий не знає ні батька, ні матері, пам'ятає тільки як німці зруйнували місто і полонили мешканців. Його приголубив gros-майстер, христив і наблизив до себе. Але полоненого не захоплювало щастя на чужині. Перебуваючи у німців рабом, він зустрівся з старим співаком — литвином, що служив у німців за перекладача. Старий співак, познайомившись з молодим рабом, навчав молодого Вальтера, як краще помститися ворогові. Ми, мовляв, раби, нам доводиться користуватися своєю зброєю — зрадою, коварством (цей уривок наведено на початку статті).

Молодий хлопець виріс завзятим патріотом-литвином. Вивчив військові науки лицарів-німців, чекав слушного часу зрадити тевтонців і втекти до Литви.

І от останнього разу, коли він вже мав довіру у німців, він утік.

Князь, ураховуючи, яку користь він матиме від литвина, що у німців навчився військової науки, бере Вальтера за зятя і дає військовий чин.

По весні на Лигву величезними силами наступають німці: руйнуючи міста, заганяючи литвинів до лісу.

В дикі гори і ліси втекла Литва. Німці і далі продовжують палити та пљондрувати.

¹ Прусаки, литвини були один нарід, що жив по обох берегах річки Неман.

Вальтер бачить, що лицарів-хрестоносців литвини не переможуть. Адже у перших золото, багатство, захоплені у всієї Європи. І на запитання тестя (який теж не бачить порятунку), Вальтер відповідає, що „він знає один засіб, хоч страшний, але вірний“.

Після останнього бою, коли загинуло дев'ять тисяч, литовської молоді, коли ось-ось наставав кінець Литві, Вальтер, тесть і старий співак почали між собою радитися про застосування „страшного“ засобу боротьби. Тесть погодився, і другого дня Вальтер і старий співак поїхали невідомо куди. Про нього і досі нічого не чути.

— Ганьба йому, коли він не виконає присяги.

Так закінчив свою пісню старий співак. Німецькі лицарі чекали подробиць.

— Хто цей Вальтер?

— Де він?

Старий мовчить, не знає що відповісти. Але йому допомагає сам grosмайстер. Він наказує подати йому лютню:

— Я закінчу пісню, якщо ти не наважишся. — І почав співати баладу, в якій розповідається майже аналогічні пригоди до оповідань старого, тільки про боротьбу іспанців з маврами. Іспанці зруйнували всю Мавританію. Не піддався тільки князь Альманзор.

В Мавританії почалася пошесть чуми. Завойовники поховалися від тубільців, нікого з них до себе не допускають, щоб не набратися страшною хвороби.

Одного разу до ватажка іспанських лицарів приходить Альманзор, щоб піддатися на ласку переможців. Він визнає себе переможним, віддає лицарському ватажкові свій тюрбан цілує переможців і їхнього ватажка. А потім, посинівши, в корчах починає вмирати, „декламуючи“:

Дивіться, гуяри. Я синій, блідий...
В адайте, чий я посланець?
Я вас ошукав, я прийшов з Гренади
І вам заразу приніс!..
Поцілунком смертельним прищепив
Яд, що вас буде пожирати.
Дивіться, як муки мене катують,
Ви так теж умретел

Іспанці, їхні вожді загинули, набравшись зарази. Отже мовив Валленрод, бачите, як колись вміли іспанці помститися ворогові. Майте на увазі, що і литвин може так мститися, він досягне мети.

І прийде отруювати чумою вина...

Без підготування починає Валленрод війну з литвинами; проводить її так невміло, що німці зазнають поразки за поразкою. Після одного невдалого походу в Литву, голодні, поранені, невеличкі залишки німецького війська повертаються

до Марієнбургу. Вже йде мова не про наступ, а оборону. Литвини оточують німців, не дають змоги зв'язатися з іншими містами. Насувається страшна смерть від голоду. І тільки тоді пішли чутки, що Валленрод зрадник, що він навмисне так провадив війну. Чутки стверджують авторитетні лицарі і рада старших, клянуци себе, вирішує вбити Валленрода. Вночі озброєні лицарі вриваються до нього в кімнату.

Валленрод розповідає їм про наслідки свого керівництва. Ви, мовляв, усі загинули. Це я зробив.

То я зробив. Якій великий непохитний
Голову гідрі зніс одним замахом (стор. 251).

Випивши отрути. Валленрод вмирає.

Оце короткий переказ поеми „Конрад Валленрод“, поеми зради, яку використовує в боротьбі проти пролетарської революції український фашизм. Основи цієї філософії такі:

Якщо ворога не подужаєш у відкритій боротьбі — намагайся пробратися до його табору, увійди у довіру, захоплюй командне становище і шляхом зрадництва, брехні, коварства знищуй ворога. Заради „вітчини“ можна робити все, хоч це і суперечить людській моралі.

ІІ. „КОНРАД ВАЛЛЕНРОД“ — ПОЕМА ЗРАДИ

Ми вже говорили, що царські цензорські установи ідейну суть поеми Міцкевича „розкусили“ не відразу. Тільки після того, як поема дійшла до широкого шляхетського читача, справила там належне враження і вплив, той таки ж комісар Миколи І в Польщі — Новосельцев почав одержувати інформації, що поема стає програмою патріотичного руху Польщі, скерованого проти царської влади. Незабаром Новосельцев підніс питання про застосування до поета політичних репресій вбачаючи в поемі антидержавну пропаганду.

Напевне, Міцкевич почув про заходи, яких збирався вжити до нього Новосельцев, раніше, ніж дійшли офіційні звіти, бо незабаром Міцкевич назавжди виїхав з Росії за кордон, не мав дозволу на в'їзд до батьківщини і відкрив своє справжнє обличчя ворога царської деспотії, ідеолога польської дрібної шляхти.

Свою „лояльність“ до руського царя і до пануючих класів він почав проголошувати в ядовитих віршах. У вірші „Посвята руським друзям“ писав:

Мій голос пізнайте. Поки крутячись у кайданах,
Змією мовчальною я тільки здавався тиранові.
Мій кубок, наповнений отрутою, тепер перевернуто.

І справді, „отрута“ Міцкевича поширилась. Поема „Конрад Валленрод“ стала чи не найпопулярнішим патріотичним твором

польської шляхти. Його ідеї зради захопили широкі кола польської шляхти, що почала ці ідеї застосовувати в політичній боротьбі.

Навіть буржуазні літературознавці (за невеликим винятком) так оцінювали суть поеми. Ідею зради у художньому творі почали обговорювати багато істориків літератури, шукали коріння, філософські основи в творчості Міцкевича. Над цим не доводилося довго сидіти, бо сам поет за час свого життя і практики більше всього читав ті твори, в яких так чи інакше зачепалися проблеми зради. („Змова Фієско в Генуї“ „Государ“ тощо). Але тему зрадництва Міцкевич підніс на вищу, так би мовити, точку, розвинувши її в „Валленроді“ і інших творах. Якщо Маккіавелі радив представникам влади, як треба триматися, щоб бути міцною владою¹, то Міцкевичу довелося шукати засобів боротьби слабшого проти міцного ворога, Російського царату. І тому кинуте Міцкевичем гасло „зброєю рабів — є зрада“ почало набувати реальних наслідків.

„Робіть так з тими, хто нас пригнічує, якщо ви можете і якщо обставини вам це дозволять“. Ог що ніби говорив поет своїм однодумцям. Так його зрозуміли, і його поради незабаром дали свої наслідки. Історик Мохнатський¹ говорить, що поема стала прямим керівництвом для польської конспірації, яка привела до повстання 1830 року. Молоді патріоти, що перебували в армії, якою командував у Варшаві великий князь Константин, вважали себе морально вільними від присяги. Це було не все. В галузі теорії, також як і в галузі практики, починається потяг до шляхів дві темних і жорстких. Почали вживати слово „валленродизм“, письменники в інших творах також трактують цю ідею. В „Кордіані“ Словацького головного героя поляка не стримно тягне до царевбивства: він хотів би убити Миколу і цим звільнити Польщу від тирана. Але він тільки романтик, йому бракує холодної енергії. В той час, коли йому треба виконати намір, цей „внук Гамлета“ впадає в нестяму. Проте, тема розвивається й далі. „Настане день, — говорив згаданий автор. — коли цей твір створить тисячі зрадників, які прийдуть на місце одного“.

Захоплення валленродизмом було широке. Письменник Красинський² в поемі „Ірідіон“ також трактує це питання. Чи законно користуватися найскуднішими засобами для боротьби з поділом відчизни. Письменник Словацький² в своїх творах також трактує цю проблему.

¹ Государ, діючи грубою силою, подібно до тварин, повнен поєднувати в собі якості лева і лисиці. Маючи якості тільки лева, він не вміє стергтися і запобігати заповіді, яку йому будуть ставити; будучи ж тільки лисицею, він не зможе захищатися проти ворогів, так що для запобігання запані і погребі перемоги над ворогами царі повинні бути і левами і лисицями. („Государ“ роз. XVIII)

² Польські історики л-ри.

Маріан Здзеховський¹ в своїй книжці „Байрон і його час“ відзначає постійні хитання героїв Міцкевича. Він приходить до висновку, що ідея поеми: — боротьба між партіотичними збудженнями до помсти якими завгодно засобами і людська совість, що забороняє цими засобами керуватися. Сам, мовляв, Міцкевич не давав ясної відповіді як робити: чи бути зрадником, чи чесним борцем. Але Здзеховський був також своєрідним Валленродом. Нам здається що його, „критика“ поеми мусила захистити твір і тільки.

Творчість Міцкевича, крім польських, займалися і інші історики літератури. Французький літературатор Сарразен присвятив творові цілу розвідку і навіть Франко написав статтю „Поет зради“.

Сарразен вважає, що Міцкевич поемою не закликав до зради, він тільки ставив питання: що робити, коли інших засобів, крім зради для боротьби, вже немає? Але, говорить Сарразен, „у питанні, поставленому так, уже приховано зерно майбутнього месіанізму“ (Сарразен — „Великі польські романтики“ стор. 171-176 видання фр. мов.).

Зовсім інакше оцінює творчість Міцкевича Іван Франко. Він говорить, що вся творчість Міцкевича насичена єдиною ідеєю-зрадою, і звичайно, що в оцінці Міцкевича Франко має рацію.

Франко називав Міцкевича „поетом зради“. Коли прочитати його твори, — говорив Франко, то перед читачами яскраво вимальовується безліч типів — зрадників. У ліричних віршах і в історичних повістях скрізь виступають зрадники. В коханні, в побуті, в політиці — скрізь зрада. Зраджує коханець, коханка, пан, слуга, воїн і т. д. Всі.

З цією оцінкою можна погодитись. Вся творчість Міцкевича прийнята ідеєю зради. Але програмовим твором зрадництва є поема „Конрад Валленрод“, написаний тоді, коли автор кілька років перебував у засланні в Росії. Близьке знайомство з придворними колами показало Міцкевичу міць царської монархії і немічність Польщі, щоб боротися з цим колосом. Поет почуває себе невольником, рабом. Як „раб“ повинен побороти „пана“ — ворога? Яку для цього він має зброю? Тільки зброю раба — зраду.

У боротьбі проти царського абсолютизму ядовиті рядки Міцкевичевої поезії дали певні результати. Вони були закликом до боротьби проти кріпацької монархії Миколи I. Але Міцкевич і польські патріоти не перемогли свого ворога, бо мали ворога і серед себе. Польська буржуазія та поміщики прекраснोजилися з російськими, українськими капіталістами та поміщиками, щоб вести спільну роботу проти наступаючої революції. Але середня шляхта використала твір, сприйняла

---

¹ Польські націоналістичні письменники першої половини XIX ст.

Його і в душі його філософських настанов виховувала молоде покоління. Для цієї частини польського суспільства валленродизм був зброєю. Методи боротьби, рекомендовані Міцкевичем, цілком було використано. Тисячі зродників виховалися на ньому. Оцю зброю українські націоналісти з усією здатністю зрадників—ворогів трудящих використовують для боротьби проти Радянської України, проти СРСР та міжнародної пролетарської революції.

І там, де будівники соціалізму притупляють свою класову пильність—ворогам трохи щастить. Але залізна рука диктатури пролетаріату завжди знайде в своїх лавах ворогів, скине з них машину й поставить у всій наготі перед судом міжнародного пролетаріату.

Дон-Кіхоти валленродизму—українські й західно-українські фашисти—використовують валленродизм для боротьби за відрив радянської України від СРСР. Наслідки цього відомі. І методи, запропоновані в творі поета, не відіграють своєї ролі. Викриті Валленроди отруюються, стріляються або потрапляють до ДПУ.

Отже, запроданцям трудящих України, спільникам німецько-польського фашизму—українським і західно-українським Конрадам залишається змога вивчати твір, популяризувати його, застосувати вчинок Валленрода, коли його викрили крестомосці. Хоть так тільки було в поемі. У практиці боротьби Валленроди отруюються дуже рідко, а борються доти, доки їх цілковито не розтрощать.

ІІІ. ВИННИЧЕНКО—ВАЛЛЕНРОД УКРАЇНСЬКОГО ФАШИЗМУ

Ми вже говорили, що на валленродизмові, на філософії зради виховувалися польські шляхетські елементи у боротьбі проти царської Росії, Австрії, Німеччини. Проте цю філософію використала міжнародня буржуазія проти пролетаріату. Особливо валленродизм використала українська буржуазія.

Увесь шлях зрадництва і авантюри, шлях підступності, дводушництва, проповідувані Міцкевичем, використали українські націоналісти на всіх ділянках боротьби в тому числі і в літературі. Починаючи від П. Куліша до Винниченка та його апологетів у літературі застосовуються методи, пропалаговані Міцкевичем в „Валленроді“. Особливо яскравим представником валленродизму був і є відомий усім Винниченко... 1917-20 р. пролетаріат, трудяще селянство України за допомогою трудящих інших братніх республік і в першу чергу Росії за проводом компартії на чолі з Леніним і Сталіним розгромили українську буржуазію. Винниченки, Грушевські, Петлюри і тисячі їхніх прибічників тікали за кордон. Але наївні люди ті, хто думав, що вороги склали зброю. Українська буржуазія не залишає шляху зрадництва, брехні, коварства.

Наведемо деякі факти.

1919 року в складі петлюрівського війська проти радвлади боролася галицька армія. Наприкінці 1919 року ця армія перейшла від Петлюри до Денікіна. Але Червона армія розгромила й Денікіна, і тоді галицьке військо „переходить“ на бік радвлади.

1920 року буржуазна Польща за вказівками світових капіталістів почала проти Радянської Росії війну. Тоді галицька армія переходить до Пілсудського.

Але парейшли не всі, Конради, в особі Конарів, Яворських та ін. залишилися для валленродової роботи на радянській Україні.

Ці вороги, майстерно маскуючись, десять років провадили зрадницьку роботу...

Поки що зупинимося тільки на Конрадові літературі—на Винниченкові. Це—класичний Валленрод української буржуазії. Для боротьби з пролетарською революцією він десятки раз міняв тактику, одягав маску Валленрода. В 1918-19 роках він вступає до спілки з німецькими імперіалістами, потім намагається умовитися з Антантою, потім оголошує себе „прихильником“ радянської влади, „погоджується“ вступити до комуністичної партії. Потім їде за кордон, починає шалену кампанію проти радянської влади і комуністичної партії. Потім знову просить дозволу приїхати на Україну, але, просячи дозволу, пише листа своїм друзям, щоб теж повертались на Україну і почали працю, робились активістами. Він сам, мовляв, визнає радвладу тільки для ока людського, і всі його зізнання є тільки маневри, тактика, насправді він їде для підвальної діяльності.

Ось що писав Винниченко в цьому листі:

„Тепер беручи на увагу політичне ставлення Західної Європи до Радянської влади і одночасно політичне угруповання, покликане під проводом Англії не тільки для політичного послаблення, а й для ліквідації радянської влади,—я вважаю, що Україна і Росія можуть опинитися в такому стані, що більшовики будуть змушені піти від влади. Щоб з'ясувати суть намірів заінтересованих у ліквідації радянської влади держав, я ввійшов у контакт з компетентними колами і обізнавшись з їхніми намірами, вирішив скористатися розмовами, що ні до чого не зобов'язують, з Приходьком (колишнім нашим радником пражського повпредства.—М. П.) і почав листування у питанні про моє повернення на Україну. Мета мого повернення та, щоб бути в рішучий момент на місці.

„Багато з представників дрібнобуржуазних партій, боротьбістів, укапістів тощо, вступаючи до нашої партії, робили це, як маневр, щоб розкласти більшовицьку партію з середини“. (М. Попов, „Про націоналістичні ухили в лавах української парторганізації і про завдання боротьби з ними“).

Винниченко як писав, так і діяв. Організувавши разом з іншими фашистами цілу зграю шпигунів-зрадників — своїх спільників на Україні, він через них провадив роботу за вказівками міжнародної буржуазії. Оці валленродствуочі блазні працювали за вказівками батька зради і коварства на всіх ділянках соціалістичного будівництва і особливо на фронті літератури.

Зрозуміло, чому саме на фронті літератури. Адже шеф зрадників відомий письменник. Має ім'я, українська буржуазія попрацювала, щоб достатньо його популяризувати. Цілими десятиріччями створювався культ письменника Винниченка. Багато славословителів українського Валленрода не встигли втекти і залишилися на Україні. Починається тривала, вперта боротьба за Винниченка, як письменника, „потрібного“ нам, що пише „інтересні“ твори, „близькі“, „рідні“ трудящим України. Винниченка видають сотисячними тиражами, а ще більше популяризують. Почали вишукувати засобів, щоб завойовувати Валленродові української буржуазії — довір'я серед трудящих.

Як політичний вождь Винниченко себе остаточно скомпromітував. Йому ніхто не вірить. Тоді українські націоналісти „мінюють“ віхи, стають на інший шлях популяризації його. Він, мовляв, письменник виключного таланту, можна, мовляв, бути поганим, чужим політиком і хорошим письменником.

У такому тлумаченні українським націоналістам пригодилися і така іржава зброя, як меншовицьке вчення Плеханова, що поділяла Толстого художника і Толстого — мислителя;¹ націоналістична теорія Скрипника та його школи, що до арсеналу своїх ворожих тверджень прилучила і цей меншовицький термін. Це особливо пригодилося націоналістам. Скрипник у низці своїх творів доводив, що політика, це одне, а література — друге. Він вимагав, щоб письменники об'єднувалися не за політичними поглядами, а за формально-мистецькими напрямками. Ось наведемо кілька уривків, які по суті були теорією і Винниченка, і українських фашистів.

1. „Галузь ідеології, ділянка мистецького виявлення, життя найбільш далеко стоять від терену громадянської війни („наша літ. дійсність“)“².

2. „Миможемо стояти звільними руками перед тою боротьбою, (між пролетарськими і націоналістичними письменниками ДГ). не видаючи пролетарського диплому ні одній. Ми можемо вияснити і констатувати як основну характерну рису те, що

¹ Само собою зрозуміється, що говорячи: „з Толстим страшно“ я маю на меті Толстого — мислителя, а не Толстого — художника“, Собр. соч. т. XIV, ст. 184.

² Теж саме говорив контрреволюціонер Троцький: „коли гремлять гармати — муза мовчить“.

найбільша частина всіх наших письменників хочуть і домагаються бути письменниками нової пролетарської держави, нового радянського суспільства.

3. „Ще одна характерна риса нашого письменницього тере-ну полягає в тому, що письменники сами себе ще не визначили. Наші письменники здебільшого об'єднуються не за художніми, за суто-літературними ознаками, течіями, а за деякими напівполітичними платформами¹, що під одним духом об'єднують різні, іноді навіть протилежні художні течії. Візьмім приклад хоча б з короткого життя літературної організації, що недавно скінчила своє існування, ВАПЛІТЕ, що існувала на ґрунті єдиної літературно-політичної платформи, хоча в дійсності об'єднувала три протилежні літературно-художні течії“.

4. „Наші літературні організації були і, треба зазначити, кажучи обережно, здебільшого є й тепер не організації з художньо-літературними ознаками, а літературно-політичними організаціями, що трошки нагадують ті інтелігентські організації, що в 1905 році були в Росії, як от різні союзи інженерів, учителів тощо, що скадалися на ґрунті суспільно політичної платформи. Залишмо обіч, осторонь нашу увагу зараз щодо суспільного характеру цих проявів, вони потребують окремої уваги. Берім зараз ці прояви лише виключно з погляду мистецько-літературного оформлення“.

5. „Про що це свідчить, що визначає той факт, що в нас на Україні, в нашій Україні, в нашій українській літературі, більшість (коли не всі) літературно-художніх об'єднань не є об'єднання за художньо-мистецькими ознаками“.

6. „Становище нашої літератури формується під різноманітними впливами сучасної радянської дійсності, з одного боку і під різноманітними впливами різнобарвних художніх течій закордонних. Побутовізм і конструктивізм, цинізм і навіть містицизм, найдосконаліший реалізм і первісний примітивний натуралізм мають своїх представників на нашому літературному терені. А художніх об'єднань за цими ознаками ще майже немає.

7. „Перше завдання, що стоїть перед українською літературою — це здійснити право на самовизначення письменників, аж до виділення різних літературних організацій і до заснування нової літературної „держави“.²

Треба мати на увазі, що Скрипник виступав з такими настановами на літературному виступі, коли шумськістсько-

¹ Проти цього боролася і контрреволюційна ВАПЛІТЕ, націоналістичні кола письменників.

² Цього тільки й треба було розгромленим ваплітовцям. Вони швидко засновують літературну націоналістичну „державу“ у вигляді „Літярмарку“ „Проліфронту“.

хвильовістські кадри оскаженіло атакували лінію партії в літературі, боролися проти пролетлітератури. Чого ж більше треба було українським націоналістам!

Та хіба тільки 1928 року.

Після постанови ЦК ВКП(б) про перебудову літературно-мистецьких організацій (від 23-IV-32 р.) відбулася в культпропі ЦК нарада, на якій Скрипник захищав свої старі погляди.

На цій нараді Скрипник знов повернувся до старих своїх настанов, мовляв, аж тепер настав час, коли літературні організації будуть тільки літературними, бо раніше вони були політичними.

Постанову ЦК Скрипник зрозумів, як політику відчинених дверей для націоналістичних письменників. Він говорив:

„Нам треба використати всі внутрішні ресурси, притягти на свій бік багатьох спільників, навіть з колишніх шкідників, змінити їхнє ставлення до соціалістичного будівництва на інше ставлення“ („На герць“, ст. 14).

Практику примусового використання колишніх шкідників у господарській роботі Скрипник, як видно з наведеного, механістично переносив на галузь ідеології — літературну ділянку, і в такому ж напрямкові врятовував Дорошкевича:

„Візьмемо Дорошкевича, людину, як визнала, що в нього були ворожі настановлення, ворожі тенденції. Чи можемо його прийняти? (до спілки). Можемо. Не можемо, щоб у ВУАН була одна лінія... в Інституті Шевченка була друга, а в спільці радянських письменників третя“.

Ну, а в зв'язку з тим, що інститут Шевченка, ВУАН вже існували, мали свою лінію (націоналістичну), то спілка мусить рівнятись на них.

Школка Скрипника в літературознавстві, звичайно, пропагувала погляди свого вчителя. Овчаров виступав з захистом меншовистського твору Божка „В степах“, творів Гжицького тощо.

Такого ж гатунку був і Є. Гірчак. Він виступив з двома творами: „Хвильовизм“ і „Проти націоналістичної контрбанди та примиренського ставлення до неї“.

Щодо праці „Хвильовизм“, то тут Гірчак виступав за програмою М. Скрипника, політика одне, а література друге. За цю працю Гірчака Хвильовий та націоналісти могли тільки подякувати. Бо їм тільки таких висновків і треба було.

„Не треба, двічі підкреслює Гірчак, — змішувати товариша Хвильового, письменника-комуніста, з хвильовизмом“ (стор. 7).

І на тій же сторінці:

„В цій роботі я цілком свідомо розглядаю лише політичні думки, політичні помилки Хвильового, обминаючи його літературно-мистецькі погляди“ (стор. 7).

Гірчак, аналізуючи теорії й практику у Хвильового, свідомо замовчує, затушовкує націоналістичну їх суть.

Творчість Хвильового Гірчак називає творчістю „письменника - комуніста“, що нічого спільного з Хвильовим - політиком, націоналістом немає. В передмові до „Хвильовизму“ Гірчак свідомо зменшує фашистську роль „яворщини“, кваліфікуючи як помилки на історичному фронті“, (стор. 6). У всьому творі Гірчак відриває літературу від політики.

Ці настановлення по суті збігаються з настановами Хвильового, який казав „не треба плутати нашого політичного союзу з літературою“.

На 24 стор. Гірчак, підтримуючи Скрипника, розвиває його думку, що російська література не має ніякої переваги у впливах на українську перед західними літературами.

Пристаючи до думки Скрипника, Гірчак на 65 стор., цитуючи його, захищає „революційну“ суть націоналістичних партій, мовляв, на Україні через національне роз'єднання пролетаріат спромігся повести „за собою селянство лише після Жовтневої революції“.

Даремно було б думати, що школка Скрипника в літературознавстві обмежується такими прізвищами, як Овчаров, Гірчак, Сухино-Хоменко та інші. Це були скрипниківські кадри одного гатунку, а за ними, з чіткою програмою боротьби проти Радвлади виступали кадри українських фашистів, які використовували і поглиблювали Скрипникові настанови в усіх питаннях, зокрема про літературу і письменників, (Річицький, Десняк та інші).

Буржуазні літературознавці Дорошкевич, Зеров і багато інших разом з відомими членами СВУ—Гермайзе, Ніковським тощо шалено працювали навколо популяризації Винниченка використовуючи „вчення“ Скрипника.

Навколо ім'я Винниченка весь минулий час до останнього року точився скажений танок прославлення „генія“ „української“ літератури. Прославляли двома напрямками, що збігалися в один:

Перший—Популяризували його, як письменника.

Другий—Видавали й видавали твори Винниченка.

Щодо першого, то справа налагодилася досить швидко. Користувались „офіційними настановами“, що політика це одне, а література друге, що може бути хорошим комуністом і поганим письменником або навпаки. (Правда, року 22-24 були спроби оголосити Винниченка марксистом (Дорошкевич), але з цього нічого не вийшло. Вирішили, що краще буде проголосити його політичне банкрутство і популяризувати, як „нашого“ письменника).

1919 року петлюрівське видавництво почало видавати твори свого „вождя і генія“. Але „європейська“ Україна, „велика“ „незалежна республіка“ не мала паперу. Спільники-німці

захопили весь транспорт, щоб з України везти хліб, а на Україну погану зброю. До культури їм мало було діла. Отже видавництво мусило видавати Винниченка на сірому, обгор-точному папері. З приводу цього вміщується передмова з досить „щирим“ підлабузницьким зверненням, не до читача, а до автора.

„За тяжкого і не сприяючого стану видавничій роботі часу починаємо ми видавати твори нашого письменника.

Ми знаємо, що ніхто так не заслуговує кращого видання своїх творів, як В. Винниченко. Свідомі ми й того, що твори ці потрібні для українського народу в великому накладі, щоб кожний міг мати їх у себе, як необхідний скарб. До цього змагали ми вже здавна, про се і тепер дбаємо. Видавництво „Дзвін“ перше почало видавати повні твори В. Винниченка (одна мова чого варта Д. Г.) То було ще за часів, коли над українським словом тяжили переслідування, коли видавець, випускаючи в світ книгу, був не певен того, чи побачить вона світ, чи зробиться причиною до ув'язнення видавця і автора. Але і тоді видавництво дбало, що твори В. Винниченка видавалися якнайкраще і, поборюючи всі труднощі, воно сього досягало. Найкращою нагородою для видавництва було признание критикою того, що його видання і по зовнішньому вигляду і по добірності матеріалу можуть стояти поруч з виданнями кращих європейських фірм (все рівняння на Європу — Д. Г.). Бажало б і тепер видавництво сього досягти; з сією метою воно зробило всі заходи, як у себе, на Україні, так і в інших державах (про одну державу ми уже згадували. Д. Г.).

Та війна одбилася скрізь одинаково: скрізь вона позбавила можливості робити те, що хотілося б. Всі старання видавництва кінчилися тим, що воно мусить або одмовитись од видання або випускати в світ твори В. Винниченка на такому папері, який тепер можна дістати. Зважаючи на велику потребу творів сих, видавництво з боєм подає сі твори такими, якими вони їх бачать, воно не може одмовитись і чекати кращої години. (Правда, і не дочекалося. Д. Г.).

Сподіваючися, що читач се зрозуміє, і в надії на те, що дальше видання припаде вже на кращий час, коли зможемо ми знову знаходити до своєї розпорядимості кращий папір і взагалі кращі засоби технічні, випускаємо ми сей перший том“. „Дзвін“.

Та даремно проливалось крокодилячі сльози націоналістичне видавництво. Через два роки знайшлися ті, що поправили справу. З 1923-25 р.р. починається „боротьба“ видавництв, керівниками яких були розсажені націоналістичні кадри за... більше видання. Том за томом, книжка за книжкою пішли твори Винниченка для широкого читача. Та ще з передмовами! Кожна масовка і з передмовою. Почалася створюватись літе-

ратура про Винниченка „вмерлого“ політика, але „великого“ „живого“ художника.

Шкідники-видавці давали передмови до Винниченка уже не про те, що видають на поганому папері (папір знайшли хороший), а писали про талановитість письменника, про відхід його від політики, про „близкість“ його творів широким радянським масам. Передмови пишуть такі „літературознавці“, як член СБУ — Гермайзе, Ніковський, якийсь „К“ (очевидно Конрад), Новицький, та інші.

Винниченко „пішов“ у підручники літератури.

Першим, хто почав популяризувати Винниченка у підручниках, був як ми вже згадували, О. Дорошкевич. Людина з ім'ям і досвідом чи не рівним Винниченкові. Дорошкевич у підручнику української літератури, затвердженому НКО для робітфаків і шкіл (Книгоспілка 1924 р.), оцінює Винниченка коротко, але „зрозуміло“. На 239—240 він пише:

„Теоретичні погляди. Ця трудність повстає ще й з того, що й досі творчість письменника не оцінено об'єктивною літературною критикою, й досі немає праці, де було б зважено ідеологічні шукання й мистецькі досягнення письменника. Тим часом цю оцінку можна робити, лише стаючи на теоретичні позиції самого автора або з тією позицією хоч рахуючися. І тут набагато допомагають теоретичні погляди Винниченка, висловлені в окремих статтях і художніх творах. Будучи послідовним марксистом, Винниченко вважає, що мистецтво, наука, політика, як і „інші прояви людського духа“, це „засоби в боротьбі за існування, це досвід людей, який нотується чи в парламентських законах, чи в точних формулах науки, чи в образах письменників, чи в догматах моралі й релігії“ (Стаття „Марксизм і мистецтво“). Письменник, належачи до того чи іншого суспільного класу, відбиває змагання й побут цього класу в своїх художніх творах, відбиває те реальне „буття“, що з боротьби класів складається. Бо „буття—це грохот машин, тихий плач осіннього вітру, журний спів, свист нагаїв, стогін голоду, парламент, селянська конячина, дорогі пахощі, сморід вогкості та випарів людського тіла“. Ось це реальне „буття“, цю боротьбу класів у передреволюційній Україні й повинен, на думку Винниченка, означити письменник у своїх творах“.

Ну, хіба чого більшого потрібно Винниченкові! Марксист, теоретик! і т. д. і т. д. Читайте його твори! Адже людина, що має такі погляди на літературу, безперечно, мусить відбивати їх у своїх художніх творах. Вона звичайно і відбивала їх, будучи письменником української буржуазії.

Ну, звісно, що чимало молоді, яка виховувалася на таких підручниках, мусила вважати Винниченка пролетарським письменником.

Візьмімо ліву руку Винниченка — Річицького, що довгий час носив одяг Валленрода і проводив його зрадницьку роботу.

Річицький у книжці „Винниченко в політиці і літературі“ пише:

„За кілька років після того, як Винниченко зійшов з політичної арени, (II) робітничо-селянські маси втратили до нього політичний інтерес (Річицький збуджує інтерес! Д. Г.), почали його забувати. Натомість за останній час зростає інтерес до нього (вірніше, треба зростити! Д. Г.), як до письменника. В опануванні української культури не тільки минулої, але й сучасної (І?), Винниченко стає одним із найбільш читабельних (ну, як же не читати!? Д. Г.) письменників, особливо серед робітничої й селянської молоді (яка Винниченка не знала, але яку „просвіщав“ Річицький! Д. Г.).

Це й не дивно, коли взяти на увагу поруч з художнім майстерством ще й близькість його тем, (як же? Хіба „соціальна машина“ не близька? Д. Г.) його типів, його образів до нашої доби“ (І?).

Разом із Річицьким виступає другий фашист-літературознавець П. Христюк з книжкою „Письменницька творчість Винниченка“, в якій відверто пропагуються фашистські націоналістичні ідеї і... виправдується Винниченко, як „близький“ нам письменник.

Та хіба тільки фашистські дослідники виступали з творами про Винниченка. Виступали і радянські літературознавці, але й ці т. т. не зуміли дати належної класової оцінки Винниченка. У другій частині статті ми говоритимемо про всі критичні висловлювання. Покищо зупинимось, між іншим, на книжці проф. Парадиського „Винниченко“, рецензований і схвалений до друку Річицьким.

Ця книжка, видана для масового читача, подає Винниченка, не як ворога радянської влади, трудящих, а як близького, їхнього письменника. Що характерне у праці т. Парадиського, так це піднесення значності творів Винниченка, революціонування їх... Є місце, що менше, як наївними ніяк не можна назвати. Так, наприклад, розповідаючи про наймитське життя молодого Винниченка, тов. Парадиський намагається гудити те, що хвалить автор. Раніше, мовляв, панував „сум безкрайності та віковична тиша“, і як підтвердження цьому подає уривок з оповідання Винниченка „Зіна“, де насправді минуле вихваляється, романтизується:

„Ви уявіть собі, я родився в степах. Ви розумієте, що значить в степах? Там перш усього немає хапливості, там люди, наприклад, їздять волами... Запряжуть у широкий, поважний віз пару волів, покладуть надію на бога і їдуть. Воли собі ступають, земля ходить круг сонця, планети творять свою путь, а чоловік лежить на возі і їде. Трохи засне,

підкусить трохи; пройдеться з батіжечком наперед, підожде волів, крикне задумливо „гей“ і знову собі поважно піде вперед. А навкруги теплий степ та могили, усе степ та могили. А над могилами вгорі кругами плавають шуліки. Часами, як по дроту, в яроч спуститься черногуз, м'яко, поважно, не хапаючись. Там нема хапливості. Там кожний знає, що скільки не хапайся, а все тобі буде небо, та степ, та могили. І тому чоловік собі їде, не псуючи крові хапливістю, і, нарешті, приїжджає туди, куди йому треба. Отже, я виріс у тих степах, з тими волами, шуліками, задуманими могилами. Вечорами я слухав, як співали журавлі біля криниць у ярах, а вдень ширина степів навівала сум безкрайності“...

Збираючись їхати на Україну для контрреволюційної роботи, Винниченко дав певні завдання усій сітці своїх шпигунів. Почалося готування громадської думки, готування до зустрічі. Саме цих років видається новий реакційний роман „Соняшна машина“, і націоналісти почали „превозносити“ свого „генія“. Диспут за диспутом, оцінка за оцінкою і т. д., і т. п. На диспути поваляли ті люди, що ніколи літературою не займалися, заворушилася вся націоналістична контрреволюція.

В популяризації Винниченка ролі між агентурою були розподілені. Хто восхваляв, а хто роботу провадив потихеньку. Характерно, що націоналістичні критики і тут виступили з досить таки оригінальними твердженнями. Вони говорили „констатуючи“. Вони тільки „констатували“. Ось, мовляв, робітничі читачі читають Винниченка, а ми, мовляв, сторона. Почалися „посилання“ на робітничого читача. Зеров так і писав:

„Соняшна машина“ Винниченка має певний, недвозначний успіх. Про неї пишуть, говорять, упоряджують диспути, а головне — читають, як ні одну українську книжку, як не читали навіть загальнорекомендованих та обов'язкових Коцюбинського та Нечуя-Левицького в передіспитові українізаційні дні. Авторів з його далекої далечини видно навіть, як у Донбасі перед книгозбірнями його книжки дожидаються „хвості“ робітництва. (Хіба нікому було популяризувати автора або вигадувати черги?! Д. Г.). Нам, безпосереднім обсерваторам нашого книжкового торгу й поширення, таких сцен не доводилось бачити; ми знаємо відносну флегматичність та повільність нашого читача, що, подібно до Винниченківського степу в оповіданні „Зіна“, перш за все „не знає“ хапливості“, — але відкидати безсумнівного факту ми не будемо: книжка пішла і читацьку масу зацікавила.

В колах дискутантів „Сонясної машини“ почали яскраво вимальовуватися справжні агенти, бойовики українського фашизму. Виступало в пресі чимало видних літературознавців, які стояли на платформі українських націоналістів, які втягували до свого кола і позапартійних радянських критиків

і комуністів (на них ми теж ширше зупинимося в другій частині статті).

Один з попередів фашистського центру на Україні Річицький, що ошукав партію більшовиків, що користувався чималим довір'ям, дізнавшись, що відповідні органи уже знають на що перетворюється дискусія, виступає з своєрідним „закликом“ мовляв, трохи припиніть галас! Бо вас починають розкусувати. Річицький уже чув небезпеку:

Секретар Київського партійного комітету т. Демченко М. Н. привселюдно виступив і заявив:

1. „Соняшна машина“ — це омана;
2. *Йти шляхом Винниченка, — це значить знищити той шлях, яким йшла Рад. Україна 10 років.*
3. „Соняшна машина“ — це карикатура на пролетаріат.
4. Це протест, не лише проти капіталізму, а диктатури пролетаріату.

(М. Н. Демченко. „Нац. питання і пролетаріат“).

Почувши такі досить авторитетні і серйозні „заперечення“, Річицький виступає з „критикою „Соняшної машини“.

Він писав („Винниченко в політиці і літературі“):

„Про всі країни згадується, але не згадується про СРСР, так ніби ця країна не існує. Та тут мабуть особисті рахунки автора з комунізмом приводять його до цього“ і т. д.

Хіба „не серйозна критика?“ Але сигнал подано. Пролетарська суспільність розтрощила апологетів Винниченка, що популяризували „Соняшну машину“. Довелося їм всім бити відбій і самим критикуватися.

Валленроди занурюються у глибину історії. Починається дика популяризація ранніх творів Винниченка. Шкідник Березинський з благословення Скрипника видає вибрані твори, масові видання, помічаючи на томах, що „до друку виготовив автор (це робиться 1932 року), пересилаючи за кордон Винниченкові гонорар золотом. Як міцно було обплутано націоналістами Скрипника, як він добре виконував їхню волю, видно хоч би з такого факту про того ж Винниченка наведеного у виступі П. П. Постишева на листопадовому пленумі ЦК КП(б)У.

Наркомос РСФРР затримав валюту, що Видавництва України пересилали Винниченкові. І от нарком освіти УСРР надсилає до Москви ультиматум. Він протестує проти того, що гонорар Винниченкові не надсилають. Алеже коли вже не можна пересилати гроші Винниченкові, заперечував проти того, щоб ці гроші залишали російським письменникам. Книжки Винниченка продовжували видавати і гроші, переказувати аж до 1933 року твори Винниченка оформляють художники за кордоном у Франції — білоемігранти, яким теж пересилалася валюта...

За свій літературний вік Винниченко написав 18 драм,

8 романів, 60 повістей і оповідань. Доробок значний. Особливо багата на творчість дореволюційна доба, коли, на думку націоналістів, Винниченко нібито писав „революційні“ твори. Вони намагалися довести, що і після революції, вмерши, як політик, Винниченко „росте“, як революційний письменник. В одному з перших своїх оповідань „Кузь та Грицун“ він писав: „Спокій був його ворогам, з якими він боровся на кожному місці“.

Починаючи з перших творів „Краса і Сила“, „Заручини“, „Контрасти“ та інші, через усі писання проводиться чорна нитка войовничого неспокою. Нespoкою української буржуазії і куркульства, що жиріли, як павуки, що „вимагали“ собі місця „серед європейських буржуазних держав“. Майже у всіх творах Винниченка проходить лінія „своєї честі“, одягання машкари, тактика зрадництва і коварства, і готування „сильних людей“, борців за „національне“ визволення.

Винниченкові літературні Валленроди з'явилися на світ. Але можна твердити, що вони не виконали такої функції, як Валленрод Міцкевича. Бо польські буржуазні прогресисти боролися за якісь ліберальні ідеї, проти руського, австрійського та німецького царату. Вони знаходили тоді підтримку буржуазії й широких мас що в буржуазній революції бачили визволення від названих деспотій. Винниченкова творчість, якщо мала за період непу деякі читацькі і популяризаторські кадри, то серед націоналістичних елементів і груп, серед куркульства. Але дальший наступ соціалізму на капіталістичні елементи і знищення їх — позбавляє Винниченка і цієї бази та фашистсько-куркульських читацьких кадрів.

Проте, Винниченко не один. Насіння венниченківщини почало сходити в творах українських націоналістичних письменників, прищепилося воно навіть у творчості деяких радянських письменників. Але щоб перейти до цього, треба проаналізувати раніше найзначніші твори самого „Валленрода“, а потім перейти до його апологетів у художній практиці і критиці. Цьому ми і присвятимо другу частину наших нотаток.

Грудень 1933 р.
Січень 1934 р.

ЛІТЕРАТУРНІ ПАРОДИ

І. ТЕРЕНЬ МАСЕНКО

УКРАЇНА

Файзулі Ходжаєву,
Галімжану Акчурина,
Івану Калянінику.

Яше-яше су'н пісне
Ти у груди натисни
Перекинься навмисно
У мою Бухар'у.
Де раніш були звірі,
Басмачі і еміри
А тепер є квартири
У ярах і бору.
Все пізнала Бухара
І удари Сардара
А тепер вже не даром
(Так сказав нам дехкан)
І бавовна росте там,
Приїзджа оперета
Ми прийшли три поети
(Не малий караван).
І читав я вогненний
Про Бухарську спеку
І пісні, мов арики
Повні води.
Потомились туркмени,
Потомились узбеки,
Потомились таджики
І тікають хто куди.
Ми ж стійкі, як джадіди,
Як іщі й амбали,
Не тікали ми звідти
І два тижні були,
Бачив я саксаули
І пахту і лампач
Я ходив по аулах

Як поет і басмач.
Я приїду у Харків,
Як якийсь Тамерлан
Яше-яше су'н Азія
І її промфінплан...

КОРОТЕНЬКИЙ УЗБЕКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИЧОК

Узбеки — такий нарід.
Таджики — трохи інший нарід.
Туркмени — зовсім інший нарід.
Бухара — місто; раніш була „Стара Бухара“
тепер є „Нова Бухара“.
Еміри — зараз їх нема.
Дехкани — зараз вони є.
Сардари — приблизно те ж саме, що й еміри.
Амбали — на узбецькій мові щось визначає.
Аули — єсть аули і єсть саксаули. Це не одне і
те ж.

II. МИКОЛА СКУБА ПІСНЯ

В літбудинку і галас і гам,
І народу багато там.
Там читає вірші поет
Там читає вірші поет.
Ну й поезія, ну й сумна
Просто чорт її маму зна.

Він читає пісні про майдан,
Про заводи і промфінплан.
Він читає пісні про дівчат
І дівчата у залі мовчать
І вже зала пуста і темна
Просто чорт її маму зна.

В літбудинку і галас і гам
І народу вже мало там
Там читає вірші поет
Потім там промовля Шеремет,
Ну й промова, ну й нудна

Просто чорт її маму зна.

III. НАТАН РИБАК БУДУЄМО ЛЮБОВ

Люба,
я знов писати хочу,
Я бачу в газеті ганебний портрет,
Але десять хвилин

Я безсило скрегочу,
Бо любов не картошка
І я не поет.
У серці, як у варстаті вагання:
Мовчи.
Не треба розгублених слів,
Я ударно чекаю твого кохання,
Але спочатку знищи прорив.
Вперед ми йдемо
У напрузі і гулі,
Кожна колона вперед іде.
Брови твої, як графік прогулів,
Губи
горять, як ударний день.
Виконуй всі завдання профінплану
Підпишись на зайом і працєю же знов,
А тоді вже
Приходь до мене кохана
І ми почнемо виробничу любов.

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, НАУКА

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

* Виклик групи московських поетів і композиторів. Центральний комітет Ленінського комсомолу оголосив конкурс на масову військово-похідну комсомольську пісню. Це поставило перед поетами і композиторами Радянського Союзу почесне і відповідальне завдання — дати Р.-С. Червоній армії і мільйонним масам трудящої молоді високо-художні, ідейно-насичені і політично загострені пісні.

Група московських поетів і композиторів, що активно включилися в роботу по конкурсу, викликає поетів і композиторів Радянської України на соцзмагання — дати хороші, бойові пісні нашій героїчній Червоній армії і червонопрапорному комсомолу.

* В Оргкомітеті СРПУ. Поетична комісія Оргкомітету на чолі з т. А. Хвилею схвалила такий план робіт поетичної наради: „Класова боротьба в українській поезії“ (допов. А. Хвиля), „Соціалістичний реалізм в поезії“ (допов. т. Кулик), „Молода поезія“ (допов. т. Первомайський).

Комісія виділила бригади: видавничу, до якої увійшли т. Усенко (голова), Шеремет, Кац, Маловічко та Рибак; критичну — в складі т. т. Шулака (голова), Коряка, Юрченка, Піскуна, Гренера, Панова, Бажана, Каланика та Сосюри. Бригаду інтернаціонального зв'язку та перекладів т. т. Тичина (голова), Городской, Масенко, Петніков, Голованівський, Гончаренко, Терещенко, Фефер, Йогансен.

Комісія ухвалила видати до з'їзду радянських письменників бібліотеку радянської поезії. В цій бібліотеці будуть також представлені поети: німецької, польської, єврейської, мол-

давської та російської секцій. Комісія ухвалила пропозицію т. Кулика про видання великої антології радянської поезії.

* Бригада зв'язку літератури і науки. При Оргкомітеті СРПУ утворено бригаду зв'язку літератури і науки під головуванням т. Орлова.

Бригада розгорнула свою роботу. Відбулося кілька засідань разом з діячами науки, на яких обговорено практичні заходи щодо зближення письменників і науковців. Укладено план роботи.

Розпочато збирання спеціальних анкет письменників про їхню роботу навколо висвітлення у творах науково-технічних проблем та вивчення окремих наукових дисциплін. Попередні наслідки анкет свідчать про підвищений інтерес письменників до наукових і технічних питань.

Бригада веде роботу коло організації критичних відгуків і рецензій видатних наукових і технічних працівників на окремі твори письменників, де висвітлюється ті чи ті науково-технічні питання.

На пропозицію науківців — бригада приступає до організації висвітлення письменникам окремих наукових інститутів та їхніх досягнень. В першу чергу висувається потреба висвітлити досягнення Українського фізико-технічного інституту розклад атомного ядра тощо)

* Письменники за роботою.

Петро Панч працює над новими творами, де розробляє питання агротехніки й підвищення врожайності

М. Доленго збирає матеріали й працює над віршованим романом з побуту науково-технічної інтелігенції, де мають бути зачеплені науково-технічні проблеми.

В. Кузьміч—працює над продовженням „Турбін“—другий етап дніпровського будівництва (1929-30).

Б. Цукер—працює над романом „Мозг“—де висвітлює питання психології, рефлексології та фізіології.

У болгарських письменників України. П. Аджаров підготував до друку книжку оповідань „Неаз“, що змальовує класову боротьбу на селі, та працює над повістю з життя трудящих мас Болгарії в умовах боротьби з фашизмом.

Д. Марков здав до друку збірку комсомольських і піонерських поезій.

І. Мавродій здав до Держнацменвидаву збігник оповідань з громадянської війни і працює над великим оповіданням з життя сільського комсомолу.

КІНО, ТЕАТР І МУЗИКА

✱ Обласна олімпіада самодіяльного мистецтва. Широкий культурний похід, що розпочався на селі, покликав до життя тисячі різних хорових, драматичних, музичних гуртків. Для сцени колбуди тепер не рідкість повноцінний спектакль, концерт. Якість роботи багатьох колгоспних гуртків можна цілком привівняти до кращих гуртків Харкова.

Щоб підбити підсумки, обмінятися досвідом, виявити кращі творчі сили колгоспників, вирішено скликати в лютому обласну олімпіаду самодіяльного мистецтва, у якій брали участь музичні, хорові, драматичні і малярські гуртки.

Обласний комітет створив журі з усіх видів самодіяльного мистецтва.

✱ Театри для правопорушників. У Харкові організується всеукраїнський театр системи поправно-трудових установ. Труп театру ПТУ складатиметься з правопорушників, здібних до акторської гри, а також з акторів-професіона-

Н. Фуклев написав роман „Позлотела земля“. Роман показує імперіалістичну й громадянську війну.

✱ Кабінет робочого автора. При видавництві „Український робітник“ (Харків) організовано кабінет робочого автора, завдання якого—вивчати творчий досвід радянських письменників цілого Радянського Союзу. В січні і лютому 1934 р. проведено цикл бесід на тему „Мій творчий досвід робочому авторові“. Заплановано такі бесіди з письменниками І. Куликом, Іваном Кириленком, Іваном Ле, П. Тичиною, П. Усенком, Г. Петніковим, А. Любченком та з радянськими письменниками РСФРР т. т. Ставським, Шолоховим, Безменським, Караваєвою, Панфьоровим, Гладковим.

До роботи кабінету запрошено кращих письменників і критиків, що братимуть участь у керуванні постійними семінарами (з вивчення літератури, марксизму-ленізму, мови, масової технічної книжки, профлітератури) та в консультації письменників початківців.

Художній керівник театру—тов. Холодна розпочала вже добирати акторів. По харківській промколонії відібрано 11 правопорушників, у Полтаві—4, в Києві 9. Серед відібраних є співаки, танцюристи і музики.

Розпочато ремонт приміщення театру в Харківській промколонії. До відкриття театру мають організувати кілька бригад малих форм.

✱ Харківський ТРОМ дістав постійне приміщення—великий клуб „III Інтернаціонал“. Приміщення буде цілком перебудовано і пристосовано під театр. Всі роботи з перебудови і ремонту буде закінчено до театрального сезону 1934-35 року.

До того часу ТРОМ гастролюватиме в кращих робітничих клубах столиці, а влітку поїде в гастрольну подорож на Донбас.

✱ Одеський Театр Революції цього сезону виготовив „Загибель Ескадри“—О. Корнійчука. „Ревізор“ Гоголя, постанови І. Ю. Іменка і рапортував з'їздам партії

XVII Всесоюзному і XII всеукраїнському новою прем'єрою — п'єсою Ів. Микитенка „Бастилія божої матері“ в поставі головного режисера і художника — керівника І. Юхименка. У виставі бере участь увесь колектив театру. Оформлення вистави — художника Іс. Вайсмана. Музику написав композитор Толстяков.

Після цієї постанови театр дасть чергову прем'єру „Достигаєв та інші“ Максима Горького у поставі засл. артиста республіки Ю. Шумського.

✱ Реорганізація театральних трестів. З 1 січня 1934 р. театральні трести і сектори мистецтв обласних відділів народної освіти ліквідовано. Натомість при облВНО утворено управи мистецтв. Ці управи оперативно керуватимуть усіма галузями мистецтв, як по лінії художньо-виробничій, так і господарській.

✱ Розпис Червонозаводського театру в Харкові. Доходить кінця збудування Червонозаводського театру, що має обслуговувати пролетарський район міста з його велетнями заводами: ХТЗ, ХЕМЗШ, ХПЗ, „Серп і Молот“, турбінний завод та інші. Червонозаводський театрі зовнішнім своїм виглядом має нести в маси якнайбільший ідейно-художній зміст нашої епохи, епохи переможної боротьби за соціалізм і побудови соціалізму. Наснажити будинок театра таким змістом — значить дати йому єдиний стиль, стиль високого синтезу архітектури, малярства й скульптури. Здійснення цього значного завдання монументального мистецтва диктує потребу якнайпильніше організувати розпис театру.

Проект розпису Червонозаводського театру в Харкові пов'язано з загальним оформленням театра, розглянуто низкою фахових і громадських комісій разом з представниками від робітництва, погоджено з секцією Комкадемів в Москві. Розпис зосереджено в фресках, що подаватимуть соціалістичну індустріалізацію УСРР, успішне завершення колективізації села, фізкультуру, спорт.

200 робітників заводу „Серп і Молот“ взяли індивідуальне шефство над колективом художників (Бойчук,

Гвоздик, Павлинко, Падалка, Седляр), що провадитимуть розпис. Ця увага пролетарської громадськості — запорука тому, що розпис, який заплановано зробити протягом першого кварталу 1934-го року, зроблено буде у свій час і високоякісно.

✱ Розвідка про Гр. Мізюна. Театральний критик і теоретик Йона Шевченко на замовлення Ліму пише критичну розвідку про творчість відомого драматурга українського колгоспного театру Гр. Мізюна.

Нові п'єси Гр. Мізюна. Драматург Гр. Мізюн виявляє останнім часом велику творчу активність. Видавництво „Український робітник“ видає його п'єсу „Зігзаги“. У вид-ві „Радянська Література“ виходить драма „Криголам“ і нова комедія „Заручини“. До 15-річчя комсомолу Гр. Мізюн написав героїчну радіокomпозицію „Зустріч“, що дуже тепло була прийнята багатомільйонною радіо-аудиторією. Тепер т. Мізюн працює над комедією „Вугілля й квіти“ і над п'єсою, що відбиває роботу політвідділів МТС.

✱ Ростуть радгоспно-колгоспні театри. З ухвали президії Дніпропетровського облвиконкому організується 5 нових пересувних радгоспно-колгоспних театрів. З них 3 — українські (Павлоград, Нікополь, Олександрія), один — російський (Мелітополь), один — німецький (Молочанськ).

П'ять такогож типу театрів організовано на Київщині.

Два в Чернігівській області.

Кількість переїзних радгоспно-колгоспних театрів на Харківщині доведено до 10. Це свідчить, що Харківська область найглибше проводить у життя завдання радянського уряду про заглиблення культурно-політичного виховання мас через театральне мистецтво.

✱ Шефство центральних театрів над театрами Донбасу. Щоб поставити культурно театральне обслуговування робітництва в Донбасі на належну височінь, усі центральні театри УСРР прикріпились шефським способом до театрів Донбасу. Так, Харківський театр держав-

ної опери й балету узяв шефство над Донецькою оперою. Театр „Березиль“ став шефом театра 13-річчя Жовтня. Театр шойго заснованої російської драми шефствує над другим робітничим театром Донбасу. Театр юного глядача — „Тюг“ над Донецьким Тюгом. Театр ім. Франка (Київ) держить шефство над організованим театральною молоддю Києва робітничим театром Донбасу. Київський театр російської драми — над донецьким російським колгоспним театром. У шефство ввійшовся і Одеський музично-драматичний інститут, що взяв шефські зобов'язання щодо Артемівського Музтехнікуму.

Які завдання поставлено у цій широченній театральній шефській роботі? Перш за все налагоджено постійний обмін взаємним досвідом щодо художньої роботи і щодо роботи професійної. Протягом поточного року кожен театр-шеф поставити через свою режисуру щонайменше одну постанову в підшефному театрі, а через режисерські лабораторії консультуватиме режисерські розробки, плани, постанов, макети до них і т. ін. Водночас кожен театр-шеф має підготувати кадри режисерів та акторів підшефним театрам, систематично помагати підносити художньо-політичну кваліфікацію, сприяти доборові репертуару тощо. Можна бути певним, що пролетарська класова свідомість і керівництва, і всіх виробничих сил театральних колективів, розуміння взаємних творчих інтересів і громадський контроль на ділянці театального мистецтва зроблять те, що шефські зобов'язання кращих театрів пролетарської України, будуть виконані цілком і добробою.

✱ Заклик Луганбуду. Група інженерів Луганбуду оголосила заклик до всіх кіноорганізацій посилити керівництво й наблизити радянські кінокартини, як могутній засіб політичного виховання, до донецького робітництва. Цей заклик розворушив організації кінообслуговування робітничих мас Донбасу; він є тим ударом на сполох, після якого було вжито серйозних заходів до негайного широкого й ґрунтового зреформування кіносправи у найвіддаленіших кутках українського пролетарського руху.

✱ Юнсектор Українфільму на допомогу Донбасові. Юнсектор Українфільму енергійно ввійшов у обслуговування робітництва на Донбасі. Перед дитячою кінокомісією НКО він поставив питання про прискорення перегляду й добору технічних кінокартин для піонерів та школярства Донбасу. На організацію дитячих сеансів у кінотеатрах м. Сталіно відпущено 4000 крб. Юнсектор домагається перед відповідними організаціями, щоб вони негайно реалізували ухвалу про асигнування 20.000 крб. на утворення дитячих кінотеатрів у Донбасі.

На вимогу юнсектора послано п'ять комсомольців налагоджувати кінопрокат сільської кіномережі в Донбасі.

Юнсектор законтрактував дитячого драматурга Дм. Бедзика, що після вивчення матеріалу пише сценарії про боротьбу комсомольців Донбасу за вільну.

Крім того юнсектор відрядив на Донбас свого інспектора Іваницького для перебудови комсомольських кінотеатрів на Донбасі й Донецького Облвідділу Українфільму.

✱ Удар по українському націоналізмі. Новий фільматора „Зливи“ й „Перекопа“ скульптор-кінорежисера Кавалеридзе „Колівщина“ — нове слово в українській історично-художній кінопродукції. Кавалеридзе після довгого студіювання епохи гайдамаччини, зриває традиційно-націоналістичні маски з Гонти й Залізняка, подаючи увесь гайдамаський рух, як рух справжнього білоруського протесту проти панства, де братерськи єдналися у своїй боротьбі проти експлуататорів і бідаки-українці, і євреї, і поляки, і росіяни.

„Колівщина“ з успіхом іде по екранах Радсоюзу, роблячи великий емоційний вплив на глядача, виховуючи його в дусі інтернаціоналізму. Водночас „Колівщина“ б'є і по тих авантюристично-фашистських колах, що роблять ставку на відірвання України від Союзу, граючи на націоналістичних чуттях дрібної буржуазії та всякого куркульського охвістя.

✱ „Загибель ескадри“ на екрані. Режисер київської кіно-

фабрики т. Кордюмов, за сценарієм і за матеріалом п'єси українського драматурга т. Корнійчука знімає звуковий фільм „Загибель ескадри“. Знімання відбувається в Севастополі.

✱ Нові фільми — „Прометей“. Режисер Кавалеридзе (автор „Колішшини“) розпочав знімання нового фільму про Тараса Шевченка. Фільм „Прометей“ ставить київська кіно-фабрика.

✱ „Велика гра“. Фільм на матеріалі Магнетобуду „Велика гра“ — ставить режисер Тасін. Для кінознімання виїздить спеціальна кіноекспедиція.

✱ „Мак цвіте“. Режисер Мурін, за сценарієм В. Охрименка, ставить німий фільм „Мак цвіте“. Тема фільму — боротьба з старим побутом.

✱ Нові учбово-шкільні фільми. Цього року для екранів шкіл буде виготовлено на замовлення Наркомосвіти України учбово-шкільні фільми: „Хімія“, „Вугіль“, „Чорна металургія“ та „Машинобудування“.

✱ Шість дитячих фільмів, що висвітлюють життя й боротьбу дітей у місті і на селі, випустить цього року Українфільм.

ПО РЕСПУБЛІКАХ СРСР

МОЛДАВСЬКА АСРР

Після історичної постанови ЦК ВКП(б) від 23 квітня про перебудову літературно-мистецьких організацій, молдавська література, як і всі загони великої літератури Радянського Союзу, дійшла великих успіхів, творчо зміцніла, збагатилася на нові творчі одиниці з робітників і колгоспників, поширила свою тематику, створила нові для молдавської літератури жанри. До постанови ЦК ВКП(б) з 23 квітня молдавська література зовсім не мала своєї оригінальної драматургії. Тепер вона зустріла з'їзди партії рядом п'єс, написаних молдавськими письменниками. Молдавський державний театр виставляє п'єсу Корнеліо „Фашистський лад“ про січневе повстання залізничників Румунії, п'єсу товариша Лехтциря „Перемога“, з життя тираспільського механічного заводу. Готова п'єса Д. П. Мілева „Два світи“.

Зараз ці і ряд інших т.т. працюють над новими п'єсами, поширюючи молоді драматургію радянської Молдавії, зміцнюючи зв'язок з нещодавно створеним державним столичним театром АМСРР.

Партконференція АМСРР, XII з'їзду КП(б)У та XVII з'їздові ВКП(б), письменники Молдавії рапортували новими творами, дехто з них широкими подоланнями, яких ще не знала молдавська література.

Цих успіхів література АМСРР дійшла в жорсткій класовій боротьбі, що особливо загострилася на даному етапі. Контрреволюційні націоналісти, куркульські недобитки ввесь час намагалися збити молоду молдавську літературу з правильних партійних позицій. Під проводом молдавського обкому КП(б)У, на о нові постанови червневого та листопадового пленуму ЦК і ЦКК КП(б)У, підхопивши сигнал партії, яким була промова т. Постишева на червневому пленумі, радянська література Молдавії викрила і розтрощила нападників Кафтанакі, Дмитрашка, Ненева, звільнилася від авантюриста й плагіатора Очинського, розгорнула широку й жорстоку самокритику в своїх лавах. Було викрито ряд націоналістичних помилок у творчості Андрієску, Пескара, Маркова, які вони усвідомили, засудили й обіцяють довести це своїми новими творами.

Перебудовано роботу літературно-мистецького журналу АМСРР „Октябрь“, що мав чимало помилок у своїй роботі. Переобрано редколегію, об'єднано навколо журналу справжні радянські кадри молдавських письменників.

Зараз спостерігається широкий масовий літературний рух. На різних підприємствах і при політвідділах МТС вже організовано літературні гуртки. Розгортається масова літе-

ратурна робота в інших міських центрах республіки.

Так само не було в Молдавії літератури для дітей, крім творів часом дуже низької якості, що друковано у понерському журналі. Тепер вишли й виходять ряд книжок для юних читачів, написаних молдавськими письменниками. В роботу коло створення дитячої літератури включилися т. т. Кабак, Кривулян, Корифельд, Корчинський і інші. Значну роботу провели молдавські письменники в справі перекладу

творів українських письменників на молдавську мову. Вже перекладено книжки т. т. Кулика, Микитенка, Кириленка, Панча, Тичини й інші. Гірша справа з перекладами творів молдавських письменників на українську мову. На жаль, за винятком окремих небагатьох віршів, майже нічого ще з молдавської літератури на укр. мову не перекладено. Тільки цього року видавництва УСРР передбачили своїми планами перекласти окремих творів молдавської літератури.

АБХАЗІЯ

✱ Книжкові новини. Державне видавництво Абхазії видало абхазькою мовою: Л. Квіцінія „Шариван“, поема; ілюстрації художника Чачба; А. Н. Островського — „Доходное место“, комедія на 5 дій. Переклав А. Агрба; Кове „Кях Ходжарат“, драма на 3 дії; Бгажба — „Критичний огляд абхазької літератури“; Біографія Карла Маркса — популярне видання.

✱ П'єса з абхазького життя. Драматург грузинського сектору СРП Абхазії К. Берул написав п'єсу з абхазького життя — „Закон гір“.

У п'єсі подано двадцять років XIX століття, коли царська Росія остаточно заволоділа Абхазією, а трудяще селянство жорстоко знесилюване розправами князів і дворян шукало порятунку в переселенні до Туреччини.

АЗЕРБАЙДЖАН

✱ Новий роман тюркського письменника Сеїд Ордубади. Державне видавництво Азербайджану здало до друку великий роман тюркського письменника Сеїд Ордубади „Тавриз Туманний“. Роман присвячено революції в Персії.

✱ Кращі художні твори Азербайджану російською мовою. З ініціативи спілки радянських письменників СРСР організовано переклади на російську мову кращих творів радянської літератури Азербайджану.

Перекласти мають такі книги: Сімург — новели (збірка); Ордубади — „Тавриз Туманний“, роман; Сеїд Гусейн — оповідання (збірка); Джафар Джабарлі — п'єси (збірка); Джавід Гусейн — „Сеявуш“, віршована п'єса; Абуль Гассан — „Світ руйнується“, роман; Махті Гусейн — „Повідь“ тощо. Запроектовано також ряд класичних творів тюркської літератури.

✱ Письменники і новобудови. З метою ознайомлення пись-

менників Азербайджану з велетніми новобудовами та висвітлення цих новобудов у тюркській літературі, мають відрадити ряд письменників Азербайджану до найбільших новобудов СРСР.

✱ Лермонтов тюркською мовою. Накладом Державного Видавництва Азербайджану — Азернешер вийшла тюркською мовою збірка віршів і поем М. Лермонтова в перекладах М. Рагіма. До друку задано „Демон“ в перекладі М. Мушафіка і Рзі.

✱ Гоголь в перекладі на тюркську. Накладом „Азернешер“ видано тюркською мовою „Ревізор“ Гоголя.

✱ „Літгазета“ тюркською мовою виходить в Баку.

Останні числа газети багато уваги приділили творчим і організаційним питанням, зокрема готуванню до всесоюзного з'їзду письменників.

✱ Оперний театр. До останнього часу тюркська опера була най-

відсталішою ділянкою театрального фронту Азербайджану. Поборюючи безружанні впливи дореволюційної спадщини, оперний театр довгий час блукав між трьох сосен примітивних оперет і опер („Аршин — малалан“, „О-олмасун, бу олсун“, „Лейла і Меджуні“, „Ашиг Гаріб“, „Шах Ісмаїл“ тощо).

Але зрушення в роботі і керуванні, що накреслювалося ще минулого сезону, цього року визначилися цілком виразно.

Успішне готування нових тюркських кадрів дало свої позитивні наслідки, піднесло на новий вищий щабель творчий актив театру.

В міцному контакті з колективом тюркської опери провадить свою роботу і російська секція оперного театру, що також стала цього сезону на шлях боротьби за високий ідейно-художній рівень спектакля, за новий творчий метод.

Цей сезон Бакинський оперний театр відкрив під знаком перебудови всієї роботи оперного театру. Тому боротьба за якість, за художньо-повноцінний спектакль і організація навколо роботи театру масового глядача і широкої громадської уваги —

найголовніше завдання нового керівництва бакинської опери.

Зміцнено художній провід театру. Значною подією в тюркському музичному житті є постава цього року нової опери радянського композитора Р. Глієра „Шах Сенем“, в поставі московського режисера Н. В. Смолича. За певне досягнення можна вважати також постанову нової опери А. Маїляна „Сафа“. Наприкінці сезону піде ще одна нова опера — „Кер-огли“ композитора Гусейна Гажибекова.

В репертуарі Бакинського оперного театру крім поновлених опер, ідуть в новому оформленні, як в тюркському так і в російському секторі: „Одруження“ — Мусоргського, „Тифлянд“ — Альберта, „Лоєнгрін“ — Вагнера; балети: „Заграви Парижу“ — Б. Асаф'єва, „Дон Кіхот“ — Мінкуса, „Ференджі“ — Яновського, „Гюльпар“ — Яковлева.

До складу трупи запрошені видатні тюркські вокальні сили, як от: Шевкет-Мемедова і Бюль-Бюль, та талановита молодь, що кінчила консерваторію — Чабан-Заде, Тахмасит, Насирбекова, Балукчі і інші.

БІЛОРУСЬ

✱ Театри Білорусі. Піднесенню театральної роботи цього сезону в Білорусі чимало допоміг конкурс на п'єси для театру, що оголошений був Раднаркомом БСРР. Нові п'єси написали: Головчінер, Зарецький, Іллінський, Романович, Чарни Кузьма, Шашалевич та інші.

Роботу театрів також побудовано по новому, і це не могло не відбитися позитивно на діяльності їх. Попередніх театральних сезонів абсолютна більшість центральних держтеатрів БСРР працювали взимку у Менську, столиці Білорусі. Нинішнього театрального сезону картина інша: уже не тільки Менськ, а й Вітебськ і Гомель, і Могилів побачать кращі театри своєї республіки.

Перший держтеатр за художнім керуванням Літвінова дав приклад. Він почав сезон у Вітебську, потім переїхав у Могилів, виставляючи „Жакерію“ Меріме, „Недоростка“ Фонвізіна, готуючи крім того нову п'єсу

Кондрата Кратви „Кінець дружбі“ та інші.

Єврейський держтеатр за художнім керуванням заслуженого артиста республіки — Рачальського прем'єрою в самому Менську показав „Рекрути“.

Молодий польський театр у добре обладнаному приміщенні почав сезон „Армією мира“.

Білоруський театр опери й балету також у Менську відкрив сезон „Червоним маком“ Глієра. Після того дав спеціальна перекладеного на білоруську мову „Євгенія Онегіна“.

Білоруський кінокомбінат. У столиці Білорусі Менську розпочали побудову велетенського кінокомбінату, що піднесе на височінь не тільки кінематографічну продукцію БСРР, а збільшить кінопродукційні ресурси й цілого Радсоюзу. У комбінат увійдуть: кіно-фабрика, копіювальна лабораторія, кінотехнікум, ряд допоміжних закладів і робітничі

кіномістечко на півтисячі робітників. Будівництво обійдеться 8 мільйонів карбованців. За планом нова кіно-

фабрика випускатиме 15 звукових та кольорових художніх фільмів на рік крім технічних та учбових.

ВІРМЕНІЯ

✱ В Оргкомітеті спілки радянських письменників Вірменії. Затверджено план роботи письменницьких організацій опрацьований разом з бригадою всесоюзного оргкомітету СРП. Підписано договір соціалістичного змагання з Радою спілки радянських письменників Грузії на краще підготування до Всесоюзного з'їзду письменників. Окремим пунктом у цьому договорі стоїть зобов'язання видати до з'їзду збірники кращих драматичних творів письменників Грузії і Вірменії.

Розпочато укладення антології поетів Вірменії російською мовою. До антології ввійдуть кращі твори Чаренца, Алаґа, Вштуні, Наїрі Заряна, Гекама Саряна, Алазана, Маарі, Наренца, Таренца. Заплановано також до видання російською мовою: „Дівчина з бібліотеки“— Степана Зоряна, збірку оповідань А. Ширванзаде, „Галас на великому Римському шляху“— Тотовенца і „На шостидесятому горизонті“— новий вибраний роман Алазана.

Окрім того, до з'їзду передбачено видати російською мовою дві книги присвячені творчості письменників Вірменії.

Буде видано також російською мовою збірку творів молодих вірменських письменників.

✱ З музичного фронту. Досягнення радянської Вірменії в галузі культури, і зокрема в музичній, великі. Музика стала приступною широким масам трудящих.

Одне з незаперечно цінних досягнень є те, що Вірменія має моду оперу, яка міцно посіла почесне місце в культурному житті Ерівані.

Репертуар опери, поки що не великий. В доборі репертуару Державному оперовому театрові доводиться числитися з наявними артистичними силами і технічними можливостями театру.

Спектаклі ідуть переважно вірменською мовою. До речі буде відзна-

чити утворення оригінальних вірменських опер. На чолі репертуару стоїть опера Спендіарова „Алмаст“. Незабаром піде опера молодого вірменського композитора Аро Степаняна на сюжет вірменської казки драматурга Демірчана „Хоробрый Назар“. Зовсім готова до постанови стара (перша хронологічно) опера композитора Тиграняна „Ануш“. Композитор Тер-Гевондян пише оперу „Асгадзор“, лібрето драматурга Вагана Тотовенца.

Еріванська опера має значні кадри оркестрантів, хору і артистів, що здобули кваліфікацію в Еріванській державній консерваторії. Кадри ці поповнюються артистами, яких запрошують з інших міст Союзу.

Як одне з великих досягнень на музичному фронті, варто відмітити вірменський струнний квартет імені композитора Комітаса. Квартет минулого року успішно гастролював на Україні. Складається він з молодих виконавців, висуванців і аспірантів московської консерваторії і зумів за короткий час здобути загальне визнання. В репертуарі квартету зразки класичної музики, а також і оригінальні твори молодих вірменських композиторів Степаняна і Каро Захаряна.

Значну роботу на музичному фронті Вірменії провадить радіоцентр, що має свій великий оркестр, оркестр східної музики і окремих виконавців. Транслявання радіоцентру відбувається щоденно.

Значним успіхом користується оркестр східної музики, що має свій репертуар і добрий склад виконавців.

Утворилася також група виконавців вірменських народних пісень.

Великим вогнищем музичної культури Вірменії є Еріванська державна консерваторія, а також музична студія в Ленінакані і профмузичні школи. Еріванська консерваторія існує понад 12 років і за цей час досить успішно розгорнула свою роботу. Консерваторія має свій симфонічний оркестр, що своєю більшістю

входить до складу оркестра Державної опери, і хор.

Поряд з консерваторією, успішно працює Вірменська філармонія, що має зв'язки з філармоніями братніх республік.

Музична культура радянської Вірменії має всі дані для дальшого розвитку.

* Художня виставка. В Ерівані відкрито виставку художників, скульпторів, графіків та архітектів.

На виставці експоновано біля 600 праць, з яких понад 100 нові, зроблені останнього року.

Виставка надзвичайно яскраво свідчить про рішучий поворот вірменських художників до радянської тематики. І в працях таких видатних майстрів з давно відомими іменами, як Сарян, Терлемезян, Коджоян помітна глибока внутрішня перебудова, органічний зв'язок з соціалістичним будівництвом.

З молодих майстрів на особливу увагу заслуговують молоді художники — Рашмаджані та Абеґяні, що широко відбили в своїй творчості соціалістичне будівництво.

За постановою Наркомосу, виставка має побувати Тифлісі і Баку.

ТУРКМЕНИСТАН

Оргкомітет союзу радянських письменників Туркменістану, що об'єднує близько 160 письменників, активно готується до всесоюзного з'їзду письменників СРСР. В трьох містах організовано оргбюра письменників. Широко розгорнуто роботу в літгуртках на селі та на підприємствах. Готуючись до з'їзду працюють письменницькі бригади на підприємствах, відбуваються вечори творчості окремих письменників.

Письменницький актив Туркменістану становить переважно молодь. Це пояснюється тим, що серед туркменських письменників старшої генерації не було справжнього радянського елементу, панувала націоналістична ідеологія, що в умовах Туркменістану виявлялася, як теорія пантюркізму, — відрив від СРСР, орієнтація на капіталістичну Туреччину.

На сьогодні носії цієї ідеології викриті, як активні контрреволюціонери, що провадили злочинну, підливну роботу проти радянської влади.

Пролетарська радянська письменницька молодь дала вже ряд письменників, що виявили себе як талановиті поети. Найвизначніші серед них — Чарієв, Антаніазов, Аман, Кікілов, Шаалі Кікілов, Султан Ніязов, Таш Назаров, Саралі та інші.

Основний жанр туркменської літератури на сьогодні — поезія; тематика — колгоспне будівництво, класова боротьба на селі.

Партія приділяє велику увагу молодій туркменській літературі, всіляко сприяючи її зростові. В столиці Туркменістану Ашхабаді будують дім письменників, в якому буде міститися літературний клуб і мешкатимуть найвидатніші письменники.

Говорячи про туркменську радянську літературу сьогодні, не можна не згадати про туркменський театр, що міцно пов'язаний з письменницькою організацією, і що останнім часом невпинно зростає. Туркменський театр ставить як перекладні революційні п'єси, так і оригінальні, серед них найвидатніші — „Кара-Кум“ Чарієва і Ш. Кікілова та „Кулиман“ Султан Ніязова і Джурменкова.

Твори молодих туркменських письменників відомі не тільки в Туркменістані, але й за межами його. Радянських письменників Туркменістану перекладено на російську мову. В Москві вийшов збірник туркменських поетів в перекладах на російську, під назвою „Вперед“.

Оргкомітет радянських письменників України поставив на порядок денний своєї роботи видання найкращих зразків туркменської літератури в українських перекладах, обмін літбригадами, які б ознайомилися докладно з літературним життям та станом літератури в братніх республіках України і Туркменістану.

✱ Велетенський театр-музей. Року 1783-го видатний італійський архітектор Джакомо Варенгі на замовлення Катерини II розпочав у Петербурзі будівництво Ермітажу. Це був блискучий двірський театр. Аж до революції 1917-го року доступ до нього мала лише царська родина та її двір.

Півтора року тому радянський Ермітаж почав нове життя. Це — перший і поки що єдиний на весь світ театр-музей. Велетенський театр-музей, колишнє місце забавки царів, прагне дати трудовому відвідувачеві синтетичний показ історії культури й мистецтва.

Виходячи з такої настанови, радянський Ермітаж утворив цілком новий тип музейного показу: „Французька музика епохи розкладу феодалізму й буржуазної революції“, „Німецька музика епохи імперіалізму“, „Паганіні й проблема віртуозності в романтичній музиці“, „Зародження й розвиток інструментальної музики в Італії 17-18 століття“, „Ланцюг Нібелунгів“ Вагнера, „Війна буфонів і боротьба за реалізм у французькій музиці 18-го ст.“ У зв'язку з останньою темою зроблено було надзвичайно цікаву спробу відтворення цілого історично-музичного спектаклю комічної опери „Служниця-пані“, що написав її Перголезі двісті років тому (1733-го року).

Матеріал кожної концертної програми передусім детально доліджується з наукового погляду і реферується під час виконання. Так поставили цінні мистецькознавчі розвідки, що державний Ермітаж видав окремим виданням: „Французьке мистецтво епохи розкладу феодалізму й буржуазної революції“ І. Йоффе, „Феодалізм на Сході“ О. Якубовського, „Служниця-пані“ опера-буфф Перголезі і т. д.

✱ Театр в культурі. Московський художній театр ім. Горького звернувся до діячів мистецтва активно посилити мистецьке обслуговування робітників збройної охорони СРСР — Червоної армії. Один по одному хутко і жваво підхоплюють цей заклик робітники театрів та кінематографів Ленінграда,

Харкова, Менська та інших, міст, виробничими колективами, професійними об'єднаннями, нарешті особисто беручи конкретні зобов'язання, розгортаючи соціалістичне змагання, широко організовуючи шефство над самодіяльними гуртками в Червоній армії і т. д.

Гарячою симпатією, пильною увагою оточують робітники театрального мистецтва наших червоних бійців: несуть їм кращі твори прекрасної сценічної творчості, плачуть робітників дієвого мистецтва в надрах Червоної армії й флоту.

✱ 35-ліття Московського Художнього театру. Наприкінці минулого року вийшло 35 літ, відколи почав мистецьку театральну роботу всесвітньо-відомий МХАТ. Перша робота художнього театру була поставлена п'єси Олександра Толстого „Цар Федор Іоанович“, що кілька десятиліть була під забороною. Від буржуазно-визвольних тенденцій цієї п'єси через ідеалістично-захоплене сприйняття революції 1917-го року, через ряд етапів переборення аполітичного Канто-Шіллеровського розуміння мистецтва (перегляд позицій Вахтанговим, декларація Немировича-Данченка, постави „Бронепоезда“ на день святкування десятиріччя пролетарської революції, висунення репертуару молодих соціалістичних реалістів) МХАТ на практиці ліквідує в наші дні споглядало-ліберальну свою ідеологію, ввімкнувшись у шеренгу борців театру, як мистецької зброї політичної боротьби пролетаріату. І цілком послідовно через це саме надано театрові ім'я великого пролетарського письменника, драматурга Максима Горького, а художньому керівникові, основоположникові МХАТ К. С. Станіславському — орден трудового червоного прапора.

✱ Яку радянських республік театр обслуговує робітників. Робітник — за Марксом — основний творець суспільних цінностей і основний борець за визволення спід експлуататорського ярма. Робітник — за Леніном — гегемон пролетарської революції. Чи ж диво, що робітникам в республіках праці — у

радянських республіках—відводиться чільне місце?! В Івановому (кол. Іваново-Вознесенське), напр., кращим з кращих робітникам-ударникам на цілий рік забезпечено в одному з театрів постійне місце. У цьому відомому ткацькими виробами робітничому місті РСРП щовечора зали театрів та кінематографів дають мистецьку наснагу 17000 робітниць і робітників. В Івановому, де до революції було тільки одне маленьке кіно, напіваматорський театрик та „клуб господ приказников“, тепер працюють робітничий театр обласного відділу професійних спілок, обласний драматичний театр, найкращий на весь Союз цирк, чотири німих і центральний-звуковий кінотеатр (з двома залами: на 800 і на 1200 місць) і двадцять клубів, де працюють хор руської пісні й класики, хор революційної пісні народів РСРП, і західної пісні, музичний технікум, театральна студія, обласний симфонічний ансамбль, виступи якого передаються радіом і десятки самодіяльних театральних організацій. Робітнице Іваново дає приклад, як обслуговувати театральним мистецтвом трудящих.

✱ Звукове кіно постановлях Кубані. Звукове кіно чимдалі більше просякає в гущу колгоспного обслуговування Кубані. На сьогодні по станицях Кубані роблять свою мистецько-агітаційну й пропагандистську роботу 20 звукових кіноустанов.

✱ Кіно на глухій Півночі. Могутня мистецька зброя радянської культури — звукове кіно, це вже — щоденний ужиток на такій крайній точці нашої Півночі, як о. Шпіцберген. Установлено його на вугільних копальнях, і радянські шахтарі цього віддаленого місця мають змогу регулярно через звукове кіно вмикатися до високої мистецької радянської культури.

✱ Фільм про Далекий Схід. Розпочато роботу над першокласним кінофільмом про багату, „околицю“ Радсоюзу: про Далекий Схід. Об'єднано роботу російського письменника

Фадєєва, що дав з життя далекосхідних червоних партизанів відомий роман „Розгром“ і українського кінорежисера О. Довженка, автора „Звенигири“, „Арсенала“, „Землі“, „Івана“. В розпорядження цих митців дано всі засоби пересування від коня до аероплана, але творці нового великого фільму у своєму вивченню краю віддали перевагу ногам.

Пішки пройшли вони тайговими тропами щось до 400 кілометрів за проводом місцевих провідників-ударників-колгоспників, колишніх червоних партизанів, активних учасників боротьби проти інтервентів та білогвардійців. В краю, де чимало було колись куркульських гнізд, [Фадєєв і Довженко бачили розріст колгоспного господарства, лице радянської державності на японо-манджурському прикордонні.

Радянська громадськість чекає нового славного фільму!

✱ Ударне кіноздіймання. Талановитий кінорежисер Лев Кулешов, після збочень у бік формалізму, уперто виборює позиції бійця-виробника за соціалістичну кінематографію. Ставлячи фільм „Великий утешитель“, він показав справжній ударні темпи кіноздіймання, невидані ще в радянській кінопрактиці. Здіймання фільма почалося 22 червня і при вимушеному перестой в 11½ днів, закінчилося 21 серпня. Фільм цілком здійнято на радянській негативній плівці, чого інші кінорежисери досі уникали. Витрачено 15.700 метрів плівки (ліміт 16.800). На звукопис витрачено 14.000 метрів (ліміт 20.000). У рапорті про закінчення роботи знімальна група реж. Кулешова перелічує ряд хиб (несвоєчасне постачання матеріалами, не завжди висока якість їх, часом не сумлінна робота тощо), що затягали кінопоставу, яку зроблено було б іще швидше.

Що ж найбільше у техніці роботи сприяло такому хуткому виконанню кінопостави т. Кулешова? Цілковита протягом двох попередніх місяців зрепетированість постанови, цебто, те, чого не було й досі немає ні в одного з наших режисерів.

✱ Американські письменники і громадські діячі про фашизм. Редакція журналу „New Masses“ (Нью Мессес) провела серед американських письменників і громадських діячів анкету про їхнє ставлення до фашизму.

На анкету відповіли: Майкл Голд, Едвін Сівер, Волдо Френк, Гренвіль Гікс, Ньюток Арвін, Гейвуд Бравн, Горес Грегорі, Сідні Гук, Скотт Нірінг, Г. Н. Каллен, Джемс Рорті і інші.

Нижче подаємо відповіді кількох із них:

Едвін Сівер (американський письменник, член Джон-Рід-клубу): „Уроки німецького фашизму мусять зрозуміти кожен американський робітник, кожен інтелігент—друг робітничого класу. За спиною Гітлера його загонів—фон-Папени, Гугенберги, Гінденберги і інші „друзі народу“. Гітлеризм—це зброя, викована німецьким капіталізмом для боротьби з німецьким комунізмом; це зброя для знищення усіх здобутків німецьких мас, за які вони боролися понад 100 років.

Кожен чесний інтелігент, кожен ліберал не може не обурюватись з діяльності гітлерівців. Ми зобов'язуємося підтримувати наших товаришів робітників і інтелігенцію Німеччини в їхній боротьбі проти фашистської реакції, проти тимчасового повороту до варварства.

Якщо ми єдиним фронтом не будемо боротися проти всіх проявів реакції, то завтра в Америці може статися і станеться теж саме. Все одно: чи то хакі, чорні чи брунасті сорочки,—фашизм пізнається не з кольору сорочки, а по завжди реакційній і часто-густо замаскованій ролі, яку він відіграє в класовій боротьбі, як слуга капіталізму і як ворог пролетаріату; форми фашизму можуть мінятися, але зміст його лишається той же. Саме тепер час створити єдиний фронт боротьби з гітлеризмом в Америці. Завтра буде вже пізно“!

Гренвіль Гікс (молодий літературознавець, що наближається до марксисту). „Відповіддю на лютий розгром робітничих організацій в

Німеччині мусить бути найрішучіший протест. Я закликаю всіх лібералів виступити з протестом проти німецького фашизму. Самовпевнене задоволення, з яким реакційна преса Америки слідує за лютим переслідуванням німецьких революціонерів, вимагає найскорішого виступу. Треба примусити не тільки Гітлера, але й усіх його прихильників і потенціальних наслідувачів відчувати на собі призиство і осуд усього цивілізованого світу.“

Скотт Нірінг (відомий радикальний публіцист; 1933 року видав брошуру про фашизм): „Події в Німеччині мають величезне значення для робітників усіх капіталістичних країн. Гітлер і Гугенберг захопили владу в Німеччині. Захоплення влади само по собі не розв'язує ніяких питань. Воно тільки відкриває нову сторінку в політичній, а можливо і в соціальній історії. Але ті, що захопили владу тепер, пишуть історію.

Є два шляхи, якими ми можемо піти в зв'язку з останніми подіями в Німеччині. Або голосити, як „Nation“, або всебічно вивчити становище, що створилося, розібрати, в чому помилки наших товаришів, і не повторяти цих помилок, коли настане наша черга. Боротьба за владу в Німеччині—лише прелюдія до класового конфлікту, що відчувається в усьому капіталістичному світі“.

Г. Н. Каллен: „Гітлеризм — це колективне безумство німецького народу... Єдиний справжній шлях визволення Німеччини від гітлеризму полягає в тому, щоб встановити для нього карантин. Треба відмовитись від будь-яких зносин з його представниками і апелювати до здорового розуму і свободоловства німецького народу. Саме таке звертання до німецького народу наприкінці війни визволило Німеччину від монархії. Аналогічне звертання, за наявності гарантій справедливого перегляду мирного договору, викидає Німеччину від гітлеризму“.

Джемс Рорті (секретар Ліги професіональних груп): „Гітлерівська реакція в Німеччині кидає виклик в обличчя революційним робітникам

усього світу. Цей переворот — особливо повчальний урок для добротливих дрібнобуржуазних попутників комуністичного руху, які гадають, що при загостренні революційної боротьби вони можуть утриматися від активної участі в ній.

Щож мусимо робити ми, письменники, художники і педагоги? По-перше, ми мусимо якнайскорше підвищити рівень нашої політичної підготовки. По друге, ми мусимо встановити єдиний антифашистський фронт американської інтелігенції“.

✱ Виставка проти фашизму і війни. Нью-Йорський Джон-Рід-клуб у грудні м. р. організував виставку проти фашизму і війни. У цій виставці взяли участь художники всього світу, секція художників усіх Джон-Рід-клубів ПАСШ і асоціація революційних художників Франції.

✱ Антиімперіалістична виставка. В Чикаго відбулася міжнародна виставка, що демонструвала капіталістичне „століття прогресу“. Чикагський Джон-Рід-клуб відповів на це своєю антиімперіалістичною виставкою, на якій були виставлені картини, малюнки, плакати, діаграми, фотографії від усіх Джон-Рід-клубів ПАСШ.

І коли капіталістична виставка демонструвала продукцію сучасних заводів і фабрик, то виставка Джон-Рід-клубів показувала гноблення і жорстокість, за допомогою яких ця продукція вижимається з поту і крові робітників.

✱ Новий журнал. Чикагський Джон-Рід-клуб випустив новий жур-

нал „Left Front“ (Лівий фронт). Журнал „Left“, що під кінець свого існування став органом чикагського Джон-Рід-клубу, припинив своє існування рік тому. Таким чином на сьогодні клуб має новий орган „Left Front“. В першому номері журналу вміщено нарис і оповідання „У саус Сайд червоні в очах“ Едіт Марго (про революційний рух чикагських негрів); „Свято Джон Ван Зента“ (нарис про радянську демонстрацію); „В Чикаго справи погані“, Ральфа Мансона (про чикагських безробітних тощо); вірш Нормана Меклава „Страйк вуглярів“ і низка рецензій. В цьому ж числі вміщено відкритий лист редакції до вчителів Чикаго.

Тираж першого номера „Left Front“ 2.000 примірників.

✱ 3 репертуару чикагського театру. Чикагський робітничий театр включив до свого репертуару 1933-34 року такі п'єси: „1931“—Сифтона, „Ричи Китай“—Третьякова і „Негри з Георгії“—Співака (інсценівка роману за тою ж назвою).

✱ „Мішани“ Горького відомий американський драматург Векслі переклав на англійську мову.

✱ Книжкові новини. Вийшла нова книга оповідань про Китай Перля Бака (автор голосного роману „Земля“, в якому показано життя китайського селянина. Нова книга має цікаву передмову, в якій подано біографічні дані про автора.

АНГЛІЯ

✱ Анкета журналу „Storm“. Англійський революційний журнал „Storm“ (Шторм) звернувся до ряду англійських письменників, журналістів і громадських діячів з анкетною прохне ставлення до фашизму (анкету видруковано в № 4 „Storm“).

Джон Леман (молодий радикальний поет, член „оксфордської групи поетів“, яка випустила недавно антологію „Нова країна“): „Я переконаний в тому, що фашизм — це во-

рог майбутнього і величезна загроза будьякому прогресові. Я цілком поділяю погляд на фашизм, як на останню спробу загниваючого капіталізму вдержати за собою владу. Гітлеризм — це фашизм, ускладнений остаточною манією подоланої нації.

Фашизм неминуче тяжить до війни. Навіть там, де капіталізм ще не набрав форми фашизму, криза примушує його шукати виходу з своїх труднощів у війні. Але я вважаю, що

імперіалісти різних країн можуть знайти формулу тимчасово забути про свої суперечки в ім'я спільного нападу на СРСР, оскільки переділ радянської території забезпечив би їм тимчасовий перепочинок від кризи. Не тільки Європа, але і весь світ, — особливо країни, що межують з Тимим океаном, — йдуть назустріч війні.

Єдиний можливий вихід з становища — утворення світової держави, де не буде класа капіталістів.

Наші непосредні завдання полягають в мобілізації робітників і інтелігенції кожної країни на боротьбу проти готувань до війни, в поясненні їм махінацій власників військових заводів і в готуванні їх до тих потоків брехливої пропаганди, що полинуть на робітників, коли настане момент наближення війни.

Амстердамський конгрес поклав прекрасний початок цій роботі.

Той факт, що фашизм в Англії не має великих проводирів, обмежується такими лідерами, як Мослі, зовсім не свідчить про те, що йому не пощастить перемогти в Англії. Але в той час, як всю нашу увагу звернено на Мослі, фашизм може розвиватися у нас в зовсім іншій формі.

Наомі Мітчисон (радикальна письменниця—романістка): „Брошура, видана французькою асоціацією революційних письменників і художників, дуже добре висловлює погляд інтелігенції на питання, порушене даною анкетною.

При фашизмі або гітлеризмі у нас не може бути майбутнього. Ми не можемо працювати в умовах тиранії, а ці системи тиранічні за своєю суттю.

Ось чому вся інтелігенція мусить протистояти будь-якому фашизмові та гітлеризмові. Ця боротьба повинна проводитися в міжнародному масштабі, в дружному контакті з представниками інших країн“.

Моріс Добб (комуніст, відомий лектор і журналіст); „Фашизм—продукт загнівання капіталізму. Він виявляється у використанні бандитської тактики для придушення зростаючого робітничого руху і в сполученні з демагогічною ідеологією, для притиснення дрібнобуржуазних і де-класованих елементів, що радикалізуються в міру розпаду капіталізму і могли б, у противному випадкові,

стати на бік революційного робітничого класу. Фашизм — це відповідь хижацького пануючого класу на робітничий рух. Пануючий клас зриває з себе лицемірну маску; зшкрібає свою демократичну зовнішність і оголює свої кігті.

Але будиши, в певному розумінні, наслідком сили і стиглості робітничого класу, успіх фашизму в той же час є н слідком його слабості: цей успіх можливий тільки тому, що соціал-демократія паралізує робітничий рух і дрібна буржуазія, не маючи перед собою сильної революційної альтернативи, легко потрапляє на гачок вітринних принад фашизму, з його обіцянками „дії“ і „сильної людини“. І тому боротьбу з фашизмом і боротьбу проти соціал-демократії не можна розглядати як різні, не пов'язані одне з одним завдання. Не можна поширювати і зміцнювати боротьбу проти фашизму, не посилюючи в той же час викривання соціал-демократії.

Поширення фашизму в Європі, його зачатки в Англії,—зачатки, що швидко розвиваються в міру того, як падіння позицій Британської імперії збільшує тиснення капіталістів на робітників з метою зламати їхній опір і в той же час поширити хворобу „дрібнобуржуазного безробіття“, що дає фашизмові його кадри; надто очевидна загроза війни—все це промовляє за те, що утворення міцного єдиного робітничого фронту в національному і міжнародному масштабі є невідкладне завдання на сьогодні“.

Гамільтон Файф (соціал-реформіст, колишній редактор „Daily Herald“, відомий публіцист): „Мое ставлення до гітлеризму і фашизму непримиренно вороже.

Мені здається, що у нас є нахил перебільшувати загрозу війни. Розмови про війну мають роль застережного клапана. Напередодні 1914 р. всі говорили: „Війна неможлива“, і все ж вона прийшла. Тепер кожен говорить. „Війна неминуча“, і можливо, що її так і не буде.

У Великобританії фашизм ще не становить загрози. Він стане загрозою тоді, коли наші урядові кола відчують жак. У певному розумінні і зараз уже ми маємо у владі своєрідний фашизм. Національний уряд

здобув собі більшість голосів не логічними аргументами, а силою—силою брехні і наклепів. Завдяки цій більшості наші міністри мають таку ж волю в своїх діях, як і Муссоліні або Гітлер,—а можливо навіть і більшу. Коли б вони боялися втратити цю більшість, вони вдалися б до одчайдушних заходів. Вони могли б, наприклад, продовжити до безкінечності термін повноважень теперішньої палати громад; або, коли б вибори уже відбулися і перемогли б соціалісти, вони могли б вдатися до збройного повстання, яким вони загрожували 1914 року в Ульстері. Єдина можливість протистояти цим заходам полягає в утворенні міцного єдиного соціалістичного фронту“.

✱ „Загроза фашизму“—під такою назвою випустив книгу відомий радикальний англійський соціолог і економіст Джон Стречі, автор голосної книги „Майбутня боротьба за владу“.

Рецензія з англійської газети „Daily Worker“ відзначає, що книга Джона Стречі викриває фашистську теорію і практику.

Автор широко використав газетний матеріал про звирства націонал-соціалістів.

У своїй книзі Джон Стречі доводить, що фашизм є оголена терористична диктатура імперіалізму в його передсмертній боротьбі за владу. Тим самим він передбачає необхідне придушення робітничого класу, а також війну...

Крім того Джон Стречі викриває соціал-демократію, що прокладає дорогу фашизмові своєю теорією „найменшого зла“.

✱ Збірник німецьких письменників, твори яких заборонені тепер у Німеччині. З ініціативи революційної групи „Storm“ накладом видавництва Мартіна Ловренса буде видано англійською мовою збірку оповідань і нарисів німецьких письменників, твори яких заборонені тепер у Німеччині. Збірка вийде з передмовою Егон Ервін Кіша. Збірникові передуватимуть висловлювання двадцяти англійських письменників про фашизм і вступ Джефферса (редактора „Storm“ а присвячений літературному рухові в

Англії, значенню фашизму, завданням боротьби з ним тощо.

✱ Останній твір Джона Гелсуорсі. Недавно в Лондоні і Нью-Йорку вийшла остання книга Джона Гелсуорсі—„Ще одна річка“. Рукопис цієї книги знайдено після смерті письменника в шухляді його писемного стола.

Гелсуорсі дописував цей твір в ліжкові під час хвороби і закінчив його в січні 1933 року.

Цей твір—„Ще одна річка“ становить третій том твору „Кінець розділу“ і дев'яту книгу, що замикає всю серію про Форсайтів (The Forsyte Saga).

✱ Нова група молодих революційних поетів. В Англії існує нова група молодих революційних поетів. Група відома під ім'ям „оксфордська школа поетів“. На сьогодні група випустила дві антології поезії і прози: „Нові підписи“ і „Нова країна“, під редакцією Майкла Робертса і інших. Крім антологій група видала „Вірші“ Спендера і „Магнітна гора“ Дей Льюїса.

Оксфордська група поетів працює в контакт з редакцією революційного англійського журналу „Storm“.

✱ А. П. Роллі (псевдонім робітничого англійського письменника-комуніста, автора роману „Обурення“) надіслав свій недрукований твір—оповідання на антивоєнний конкурс Міжнародного об'єднання революційних письменників (МОРП).

Роллі закінчив роман, присвячений загальному страйкові 1926 року. Крім того він закінчив роман на тему про війну, але жодне англійське видавництво не приймає його.

✱ Книжкові новинки. — Видавництво Ловренс видало в перекладі на англійську книгу оповідань японського письменника Токідзе Кабаясі, люто забитого токійською поліцією минулого року.

— Вільямс Елачис випустив нову книгу—„Треба сказати правду“, що є сатира на англійську дійсність. Оповідання провадиться від імені ро-

ейського комсомольця, що потрапив уперше за кордон.

✱ У видавництві „Chatto and Windes“ вийшов новий роман Річарда Олдінгтона — „Всі люди — вороги“. Роман викликав дуже суперечливі відгуки в пресі. Тема роману — шукання змісту життя. Герой Антоній Кларендон ні в чому не знаходить задоволення: війна, одруження, праця, соціалізм, комунізм — ніщо його не задовольняє. Жити треба тільки чуттям, щастя окремої людини — ось що важно. „New Repu-

blic“ вважає, що роман Олдінгтона недосить художній, що в ньому немає живих людей. „Nation“ пише, що тематика роману мало цікава, але написано його блискуче.

✱ Видавництво — „Wishart“ видало „Антологію радянської літератури“. В антології — твори радянських письменників.

✱ Третя частина „Клима Самгіна“ Горького вийшла англійською мовою в Лондоні під назвою „Інші вогні“.

ІТАЛІЯ

✱ Чергові „культурні“ заходи письменників-фашистів. Постановою першого з'їзду фашистських письменників у Болонії про боротьбу з чужоземним засиллям в літературі („esterofolia“ за термінологією Марінетті) поступово запроваджується в життя. Дуже зменшено видання перекладної і, саме, в першу чергу радянської белетристики. З російської літератури, що посідала перше місце за кількістю в перекладній італійській літературі, останнім часом видано тільки дві назви „Обломов“ — Гончарова, і „Горе от ума“ — Грибоєдова в новому перекладі Саваї. Перший переклад „Горе от ума“ вийшов вісім років тому.

Письменники, учасники з'їзду, що ствердили свою відданість фашизму, дістали непосередню підтримку ціною здійснення контролю і втручання в свою діяльність. Намагання драматургів дістати самостійність, бо-дай, в межах фашистського союзу, не мали успіху. Встановлено суворий догляд за писанням кіносценаріїв, за громадською і творчою діяльністю письменників, що входять до фашистських спілок.

Рожеві пророкування про розквіт літератури тим часом не здійснилися; жодної значної події чи то в літературі чи то в театральному житті фашистської Італії немає.

✱ Нова книга Ф. Т. Марінетті. Відомий італійський фашистський письменник, західно-європейський фундатор футуризму і голський його ідеолог Філіппо-Томазо

Марінетті випустив м. р. нову книгу „Чари Єгипту“. В цій книзі Марінетті знову повертається до теми „Мій рідний Єгипет“, спиняючись на моментах трагічної боротьби між сумним минулим і блискучим майбутнім Єгипту. Його стиль, як пише Італійська критика, мало змінився. Торкаючись змісту, та ж критика визначає відому містичність Марінетті. Книга в порівнянні з іншими белетристичними новинками м. р. мала в Італії значний успіх.

✱ Новий твір Джузеппе Летті. Недавно вийшов новий твір — роман Дж. Летті „Ісаак“. Летті добре відомий своїми історичними роботами з епохи другого відродження. Як романіст він дебютує вперше. Летті емігрував з фашистської Італії і в своєму романі правдиво списав злидні життя Ісаака, родом з Польщі, якому довелося разом з родиною зазнати знущань німецького фашизму. Книгу скеровано проти антисемітизму і європейського фашизму; автор знаходить для свого героя Ісаака вихід в участі в революційному рухові.

✱ Репертуари театрів. Перекладні п'єси на сьогодні, як і попередні, посідають почесне місце в театральному репертуарі Італії. „Благовіщення“ Клоделя іде в римському театрі „Guirino“ і на ряді провінційних сцен. З італійських п'єс затрималися у репертуарі „Подія на пляжі“ — Луїджі Антонеллі і „Ноктюрн наших днів“ — Дж. Бевілакка. Театральний критик Сільвіо д'Амико

в одному з чергових своїх оглядів сигналізує загрозу закорінювання „Песимістичної“ п'єси в зв'язку з по-

становою в римському театрі перекладної п'єси Бірабо — „Втрачені поцілулки“.

ЛАТВІЯ

✱ Цензура охоранки на літературу. Латвійський уряд встановив попередню цензуру охоранки на всю літературу, що виходить.

Революційна література зазнає надзвичайних утисків і фактично загнана в підпілля. Ряд революційних письменників кинуті до тюрми. Власники друкарень дістають від охоранки премії за відомості про зміст революційних літературних творів.

✱ „Норд-Ост“ заборонено. Дрібнобуржуазний журнал „Норд-Ост“ (рос. мов), що ставиться з певними симпатіями до СРСР, весь час зазнавав великих утисків. У редактора і співробітників „Норд-Ост“ часто переводили труси. Нарешті журнал заборонено.

✱ Альманах конфісковано. Орган групи молодих соціал-демократичних письменників, що гуртуються навколо соціал-демократичного народного університету — альманах „Трацк сме“ (Сигнал) конфісковано; ке-

рівника групи М. Рудзіте заарештовано.

✱ Збірка про ХТЗ. Видавництво „Епоха“ видало збірку нарисів революційних латвійських письменників про Харківський тракторний завод. Збірка надзвичайно швидко розійшлася і користується великою популярністю серед робітників.

✱ Нові твори Петера Зарса. Недавно вийшло дві книжки Петера Зарса: „Життя робітників“ — нариси про життя і побут робітників невеликої фабрики, на якій автор сам працював, і „Машини“ — нариси про ставлення латвійського селянина до СРСР і радянської сільсько-господарської машини, що в Латвії витискає навіть американську. Через те, що жодне видавництво в Латвії не береться видавати твори революційних письменників, Зарсові довелося попередати поширити передплату на свої книги серед робітників і самому продавати їх. Не дивлячись на ворожі випадки буржуазної преси, книжки швидко розійшлися.

НІМЕЧЧИНА

✱ Театри у фашистській Німеччині закриваються. У Німеччині разом з газетами, як відомо, запроваджено „уніфікацію“ і видовищних підприємств. Суворі цензура ріже з репертуару все, що бодай у найменшій мірі відхиляється від націонал-фашистського трафарету. З усім нефашистським провадиться жорстока боротьба. Усі ці заходи призвели до того, що театри стали неймовірно нудні, одноманітні і відвідування їх страшенно підупало. Багато театрів через ці саме причини мусіли зовсім припинити свою діяльність. Так, цими днями у Берліні закрито театр на

майдані Ноллендорф. Скінчив своє життя і берлінський театр комедії. Театральне мистецтво у фашистській Німеччині гине.

✱ Автор Фауста й фашисти. У Баварії на відкритті пам'ятника великому письменникові Гете — фашистський міністр Ессер дорікає йому за те, що він був „інтернаціоналіст“. Потім Ессер заявив, що він був проти пам'ятника Гете. Чи не „догадаються“ баварські фашисти піти слідом за дюссельдорфськими, що викинули пам'ятник Гейне за його „неарійське“ походження на смітник.

ПОЛЬЩА

✱ Виручають радянські п'єси. Пошукуючи виходу з театральної кризи, польський буржуазний

театр з точно обрахованим комерційним розрахунком використовує ті симпатії до комунізму, до Радянського

Союзу, що так сильно опанували в умовах розвалу капіталістичних ілюзій дріднобуржуазні маси Польщі. Про польське робітництво, трудове селянство, що завжди симпатизувало СРСР, і говорити не доводиться.

Є такий у Варшаві популярний театр рев'ю „Циганерія“ (богема). Роблячи на госпрозрахунок, він ледве зводив кінці з кінцями. Бачивши, як захоплено стріває глядач натяки на Союз, „Циганерія“ замовляє інсценізацію на тему пісні російського радянського поета Светлова „Гренада“. Інсценізація вдалася. Виконавці (особливо артистка Железовська) подавали текст з великим чуттям. Цей номер програми набув буквально потрясального успіху. Протягом місяця щовечора слухачі вимагали й вимагали виконувати „Гренаду“, доводячи, що мрії молодого червоноармійця роздати землю селянам Гренди далеко ближчі одвідувачам театру рев'ю у Варшаві, ніж завивання білогвардійської російської квягінні, що виступала в тій самій „Циганерії“. Не дурно конференсьє цього театру Ярослав поставив такого жука:

— І варт дирекції витратити гроші на складні постанови. Виставили 6 радянський номер, і успіх забезпечений!

✱ Фашистське кіно підробляє на радянських фільмах. Фашистська кіно організація „Уфафільм“ має у Варшаві кінотеатр „Палас“. Дирекція цього театру увесь час бойкотувала радянську кінопродукцію, закликаючи всіх відвідувачів не ходити взагалі на картини радянського виробу. Справи „Паласу“, що годував свого глядача фашистською нудотою, з часом почали гіршати. Постала потреба „піддатися“. І от дирекція „Паласу“ робить такий трюк—через підставних осіб дістає... радянський кінофільм. Фільм попався з гірших. Проте, кіноглядач плавом поплав до спустілого перед ним „Паласу“, забувши про оголошений бойкот, тільки не прочув магічне „радянський“. Радянський фільм довго не сходив з екрану „Паласу“, а дирекція кінотеатру на „лиходійній“ більшовицькій кінопродукції поповнила свою касу.

ТУРЕЧЧИНА

✱ Радянські кіноробітники в Туреччині. За проводом кінорежисора Юркевича в Туреччині працює відбірня радянська кіногрупа. Готується фільм „Нова Туреччина“. Роботу кіногрупи оточено увагою громадськості й урядових кіл дружньої нам держави. Збуджено не аби яке заінтересовання до радянської кінематографії. Відбуваються перегляди радянських фільмів. На спеціальних закритих переглядах присутні

були президент Турецької республіки Газі Мустафа Кемаль, який закликав у свою ложу керівників здйимальної кіногрупи, Ісмет Паша, міністр чужоземних справ Теффік Рюшту-бей, міністр освіти Хікмет, міністр економії Махмут Джедал, повпред СРСР в Туреччині Суриц, депутати парламенту, вищі чини міністерств, представники преси тощо. Радянські фільми мали великий успіх.

ФРАНЦІЯ

✱ Французькі театральні діячі про театр СРСР. Під час останнього перебування Вс. Мейерхольда в Парижі, асоціація директорів театру влаштувала йому урочисту зустріч. Ця зустріч, де присутні були такі артисти й письменники, як Фернан Кроммлін, Тристан Бернар, Шарль Мере, Луї Жуве та інші навіть показали колосальну різницю між становищем буржуазного й радянського театрів, особливо характерна була промова директора театру „Мад-

лен“ — Робер Требора. Він сказав:

— Ви будете театр на 2000 глядачів, бо в Москві, у місті, де більше, ніж деінде люблять театр, зали глядачів раз-у-раз сповнені щонайменше на 96 процентів, а в нас, у Парижі, часто-густо місця бувають зайняті лише на 35 процентів.

Не сказав лише Требор, чому це так. Адже і в нас до революції театр був місцем тваринної розваги ситих спекулянтів та паразитичної верхівки. Лише радянська система вивела театр,

як могутній чинник окультурення, на вільний шлях мистецьких соціалістичних досягнень і невидано-масового контакту з глядачем.

✱ Помер Фірмен Жем'є. Відомий діяч французького реалістичного театру, друг СРСР, Фірмен Жем'є був палким інтернаціоналіст, соціаліст і пацифіст. Він — як характеризував його А. Луначарський — був певний, що театр і кіно більше, ніж інші види мистецтва, мусять об'єднувати вселюдство. Через те Жем'є став ініціатором міжнародного товариства діячів театру і брав, не зважаючи на старість, дуже активну участь у міжнародних олімпіадах театрів. Під час другої олімпіади театру в Парижі Жем'є віддав відомий театр „Одеон“ під вистави театру ім. Вахтангова, за це на його голову вилито було реакційною „Матен“, драматургом Бернштейном тощо цілі відра помий на сторінках преси, що обвинувачувала його у комунізмі, русофільстві і т. д. Але це не було новою для Жем'є, що за 63 роки свого життя зазнав ненависті й цькування реакціонерів та клерикалів.

Покійного Жем'є свого часу вважали за одного з найбільших акторів французького театру. Відшукав його і зробив своєю правою рукою на сцені в керуванні театром відомий діяч

французького реалістичного театру Антуан, що ставив Жем'є завжди за приклад. Справді, реалістичною „натуральністю“ подачі образів на сцені, майстерністю гриму, силою і точністю жеста, виразністю слова Фірмен Жем'є відзначився, як мало хто із сучасників, утворивши незабутні образи Брідо, Бевфлея, Журдана і Шейлока. З режисерських досягнень його найвищі: — „Венеційський купець“ Шекспіра.

✱ Антифашистська демонстрація. Під час перебування Вс. Мейерхольда в Парижі демонстровано на екранах кінотеатрів німецький кінофільм „Тайфун“. По закінченні сеансу, — розповідає Мейерхольд, — у кінці залунав несподівано різкий посвист. Це був протест-демонстрація проти фашистської Німеччини, що утворила цей фільм.

✱ Париж бідняків. Французький письменник Леон Фрап'є написав книгу „Матерне“ про бідняків Парижу. Книга набула не абиякої популярності, як свіжий струмень води серед буржуазної гнилизни і зміст її інсценізовано було для театральної п'єси. Тепер Ж. н Бенуа-Леді та Марія Еппштейн на тему „Матерне“ Фрап'є створили кінофільм, що має не абиякий успіх.

ЮГО-СЛАВІЙ

✱ Видавництво „Мінерва“ належить до найпереводівших видавництв Югославії. З 1932 року воно видає повну збірку творів найбільшого революційного письменника М. Крлежі. Цього року вид-во має видати твори пролетарського письменника А. Цесаруа.

Наказом цього видавництва вийшли книги Іллі Еренбурга „Вулиця в Москві“, „Любов Жанни Ней“ і „10 Л. С.“. Критика журналу „Нова Європа“ прихильно відгукнулася на ці книги. Буржуазна преса загрожує видавництву за його тяжіння до соціальної літератури.

✱ Зростання лівої літератури. Не дивлячись на кризу, що спричинилася до ліквідації деяких буржуазних періодичних видань, росте радикальна і близька марксист-

мові літературно-громадська періодика. Поряд з старими журналами („Knizka“, „Literatura“, „Sloboda“ тощо) з 1933 року виходить в Загребі журнал „Сучасна творчість“ і „Культура“ з найбільшою участю А. Цесаруа. Праві журнали обурені зростання „марксистської літератури“ і вимагають вжити рішучих заходів проти її поширення.

✱ Ернст Толлер надіслав до Белграду свій рукопис „Одна молодість у Німеччині“, що друкуватиметься в газеті „Politika“ (Політика). Газети відзначають історичне значення цього твору, в якому Ернст Толлер списує не тільки своє життя, але й життя всього молодого покоління повоевненої Німеччини, що прийшла до гітлерівської диктатури.

Відповідальний редактор — І. Кириленко

Видає в-во „Література і Мистецтво“

ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА К. А. У.

Державне Видавництво
„Література і Мистецтво“

**ПРОДОВЖУЄТЬСЯ ПРИЙОМ
ПЕРЕДПЛАТИ НА 1934 РІК
ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ВИДАННЯ**

„РАДЯНСЬКА ЛІТЕРАТУРА“

— Журнал літератури, мистецтва й критики —

Орган Оргкомітету спілки радянських письменників України
ЖУРНАЛ ВИХОДИТЬ 12 РАЗІВ НА РІК ОКРЕМИМИ КНИЖКАМИ

Умови передплати: на рік—18 крб., на 6 міс.—9 крб., на 3 міс.—4 крб. 50 коп.

ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ

„ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“

ЖУРНАЛ містить кращі зразки художньо-літературної творчості письменників України, братніх республік Союзу та закордонних революційних і пролетарських письменників

Умови передплати: на рік—18 крб., на 6 міс.—9 крб., на 3 міс.—4 крб. 50 коп.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ І ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

„ЖИТТЯ Й РЕВОЛЮЦІЯ“

ЖУРНАЛ бореться за більшовицьке мистецтво, за радянську літературу, за бойове марксистсько-ленінське літературознавство

Умови передплати: на рік—18 крб., на 6 міс.—9 крб., на 3 міс.—4 крб. 50 коп.

„СОВЕТСКАЯ ЛІТЕРАТУРА“

ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ
РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Орган Оргкомітету спілки радянських письменників України

ЖУРНАЛ містить романи, повісті, оповідання, нариси, розраховані на робітничий актив та трудящу інтелігенцію.

Умови передплати: на рік—18 крб., на 6 міс.—9 крб., на 3 міс.—4 крб. 50 коп.

„ЗА МАРКСО-ЛЕНІНСЬКУ КРИТИКУ“

— ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ —

висвітлює проблеми марксо-ленінської критики, питання нацкультбудівництва, літературно-мистецької політики та літературознавства, питання теорії й практики книжної справи, містить огляди книжкової продукції, регулярні огляди журналів тощо.

Умови передплати: на рік—18 крб., на 6 міс.—9 крб., на 3 міс.—4 крб. 50 коп.

Передплату здавати поштовим філіям, газвідділам Союздруку та листоношам вид-ву „ЛІМ“ (Харків, Сергієвський майд., № 7), книгарням та кіоскам Укрнигоцентру.

ПОСПИШІТЬ ЗАБЕЗПЕЧИТИ СЕБЕ ЛІТ. ХУДОЖНИМИ І МИСТЕЦЬКИМИ ЖУРНАЛАМИ.

Здавайте передплату на цілий рік, що гарантуватиме їх своєчасне одержання

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ХАД.

№ 8-1114

